

Міністерство освіти і науки України

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Історичний факультет

Кафедра історії міжнародних відносин та гуманітарних дисциплін

На правах рукопису

Метьолкін Владислав В'ячеславович

Гуманітарна дипломатія в міжнародних відносинах

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього рівня «бакалавр»
за спеціальністю 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Науковий керівник:

Кандидат політичних наук, доцента,

Дмитренко Оксана Сергіївна

Київ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	6
1.1. Поняття та сутність гуманітарної дипломатії	6
1.2. Історія становлення гуманітарної дипломатії	10
1.3. Основні актори гуманітарної дипломатії та їх роль	12
1.4. Правові механізми та виклики гуманітарної дипломатії	16
Висновок до 1 розділу	18
РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	22
2.1. Сучасні технології та методи гуманітарної дипломатії	22
2.2. Вплив соціальних мереж на гуманітарну дипломатію	26
2.3. Використання цифрових технологій у кризових ситуаціях	31
2.4. Інформаційні кампанії як інструмент гуманітарної дипломатії	34
Висновок до розділу 2	36
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	39
3.1. Аналіз успішних кейсів гуманітарної дипломатії	39
3.2. Виклики та проблеми реалізації гуманітарної дипломатії	42
3.3. Роль гуманітарної дипломатії у вирішенні міжнародних конфліктів	45
3.4. Регіональні особливості гуманітарної дипломатії	47
Висновок до розділу 3	50
РОЗДІЛ 4. ГУМАНІТАРНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	53
4.1. Гуманітарна дипломатія в Україні під час війни	53
4.2. Гуманітарна дипломатія України в інших державах	55
4.3. Гуманітарна дипломатія в контексті міграційних криз	58
4.4. Трансформація гуманітарної дипломатії в умовах нових загроз	59
Висновок до розділу 4	61
ВИСНОВКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	66

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі, де глобальні виклики – збройні конфлікти, терористичні загрози, пандемії, міграційні кризи та зміна клімату – набувають дедалі складнішого характеру, гуманітарна дипломатія стала важливим інструментом міжнародного реагування. Її місія полягає не лише у наданні допомоги постраждалим, а й у збереженні міжнародного правопорядку, посиленні ролі міжнародного гуманітарного права та сприянні довготривалому миру. Зростання ролі недержавних акторів, технологізація гуманітарної сфери та необхідність міжсекторальної координації підкреслюють важливість подальшого наукового осмислення феномену гуманітарної дипломатії.

Особливої ваги гуманітарна дипломатія набуває в умовах загострення міжнародних конфліктів, коли традиційні дипломатичні механізми виявляються недостатньо ефективними. Міжнародні організації, уряди та неурядові інституції дедалі частіше звертаються до гуманітарної дипломатії як до дієвого інструменту врегулювання кризових ситуацій.

Сучасні глобалізаційні процеси та транснаціональні виклики вимагають нових підходів до міжнародної взаємодії, де на перший план виходить людиноцентричний вимір дипломатії. Гуманітарна дипломатія стає ключовим механізмом налагодження діалогу, подолання бар'єрів та створення платформи взаєморозуміння між різними акторами міжнародних відносин.

Аналіз останніх джерел дослідження та публікацій. Проблематика гуманітарної дипломатії знаходиться в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних науковців. Теоретичні аспекти гуманітарної дипломатії досліджували українські вчені О. Андрієвський, В. Ціватий, зарубіжні дослідники М. Барбер, Т. Пфайффер. Особливості становлення та розвитку гуманітарної дипломатії

висвітлені в працях провідних міжнародних організацій, зокрема ООН, Міжнародного Комітету Червоного Хреста, ЮНЕСКО.

Вагомий внесок у розуміння механізмів гуманітарної дипломатії зробили такі науковці як Р. Макдональд, С. Хоффман, які досліджували інституційні та практичні виміри гуманітарної дипломатії. Ukrainian researchers як О. Кучик, С. Федуняк приділяли значну увагу еволюції гуманітарної дипломатії в контексті міжнародних відносин.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі гуманітарної дипломатії як важливого інструменту міжнародних відносин, визначенні її ролі, механізмів впливу та перспектив розвитку.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- розкрити теоретичні засади гуманітарної дипломатії;
- проаналізувати основні механізми гуманітарної дипломатії;
- дослідити практику застосування гуманітарної дипломатії в сучасних міжнародних відносинах;
- визначити ефективність гуманітарної дипломатії у врегулюванні міжнародних конфліктів;
- окреслити перспективи розвитку гуманітарної дипломатії.

Об'єктом дослідження є гуманітарна дипломатія в системі міжнародних відносин.

Предметом дослідження виступають теоретичні та практичні аспекти гуманітарної дипломатії.

Методи дослідження. У дослідженні використано міждисциплінарний підхід. Метод історико-правового аналізу дозволив простежити етапи формування поняття гуманітарної дипломатії. Порівняльний метод — вивчити

особливості реалізації гуманітарної дипломатії в різних державах. Метод системного аналізу дав змогу охопити взаємозв'язки між державними, міжнародними та неурядовими акторами. Нарешті, нормативно-правовий аналіз дозволив звернутись до міжнародних конвенцій, національного законодавства та статутів гуманітарних організацій.

Практичне значення дослідження полягає в розробці теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізмів гуманітарної дипломатії. Результати дослідження можуть бути використані в діяльності міжнародних організацій, урядових установ, неурядових інституцій, а також у викладанні навчальних дисциплін з міжнародних відносин, дипломатії, глобалістики.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі гуманітарної дипломатії як багатовимірного явища міжнародних відносин, систематизації теоретичних підходів, виявленні сучасних тенденцій та перспектив розвитку.

Структура і обсяг роботи зумовлені специфікою поставленої мети та завдань, розкриттям та характером досліджуваної теми. Робота складається з вступу, чотирьох розділів, 12 підрозділів, загальних висновків, списку використаних джерел та літератури (65 позицій). Загальний обсяг роботи становить сімдесят одну сторінку, з них 64 основного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

1.1. Поняття та сутність гуманітарної дипломатії

Гуманітарна дипломатія як напрямок міжнародної діяльності посідає важливе місце у сучасному світі, що стикається з численними кризами, зокрема збройними конфліктами, природними катаклізмами та соціально-економічними викликами. Її основною метою є захист вразливих груп населення, забезпечення доступу до гуманітарної допомоги та просування гуманітарних цінностей на глобальному рівні [3]. Виникнення цієї концепції припадає на початок 2000-х років, коли міжнародне співтовариство зіткнулося з необхідністю створення механізмів ефективного реагування на гуманітарні кризи [8].

Серед українських дослідників гуманітарної дипломатії вагомий внесок зробив О. Андрієвський, який трактує її як інструмент реалізації міжнародної гуманітарної політики. У своїх працях він підкреслює необхідність поєднання офіційних дипломатичних каналів із діяльністю неурядових гуманітарних організацій, що дозволяє забезпечити оперативний доступ до зони кризи [3].

В. Ціватий, український дипломат і науковець, розглядає гуманітарну дипломатію як ключовий елемент публічної дипломатії. Він звертає увагу на її значення у формуванні міжнародного іміджу держави, акцентуючи на культурному аспекті гуманітарної взаємодії. На його думку, гуманітарні ініціативи сприяють просуванню політики «м'якої сили», зокрема через освітні програми, культурні заходи та медичну допомогу [8].

Серед зарубіжних науковців одним із найвпливовіших є Томас Г. Вайс, дослідник ООН та глобального врядування. Він розглядає гуманітарну дипломатію у контексті концепції «відповідальності за захист» (Responsibility to Protect, R2P) і аналізує її ефективність у конфліктах у Судані, Сирії та Україні.

Вайс підкреслює роль міжнародних акторів — держав, ООН та НУО — у координації зусиль задля запобігання геноциду та масовим злочинам [43].

Критичний погляд на гуманітарну дипломатію пропонує Марк Даффілд, відомий британський аналітик. Він вважає, що гуманітарна діяльність у багатьох випадках стала частиною безпекової архітектури західних країн. Даффілд звертає увагу на політизацію гуманітарної допомоги та залежність гуманітарних організацій від державних донорів, що, на його думку, загрожує нейтральності та неупередженості гуманітарної дипломатії [31].

Операційний вимір гуманітарної дипломатії глибоко досліджує Маріон Крікшенк, яка аналізує, як міжнародні гуманітарні організації — зокрема «Лікарі без кордонів», Міжнародна федерація Червоного Хреста та інші — використовують «тиху дипломатію» у переговорах з урядами та збройними формуваннями, щоб забезпечити доступ до постраждалих територій. Її дослідження ґрунтується на аналізі гуманітарних операцій у Конго, Гаїті та Секторі Газа [34].

Основи гуманітарної дипломатії: Гуманітарна дипломатія має свою специфіку, яка відрізняє її від традиційної дипломатії. Вона фокусується на вирішенні гуманітарних питань і є одним із ключових інструментів для захисту прав людини. Її завданням є сприяння безпечному доступу до постраждалих районів, координація дій гуманітарних організацій та забезпечення дотримання міжнародного гуманітарного права [43]. Значну роль у цьому процесі відіграють неурядові організації, такі як Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), та міжнародні організації на кшталт ООН, які забезпечують розширення гуманітарних партнерств [31].

Гуманітарна дипломатія охоплює кілька основних видів, кожен з яких має свої особливості та завдання. М'яка гуманітарна дипломатія зосереджується на культурних, освітніх і соціальних ініціативах, які формують позитивний імідж

дипломатія спрямована на оперативне реагування в умовах криз, таких як збройні конфлікти чи природні катаклізми, забезпечуючи невідкладну допомогу постраждалим. Захисна гуманітарна дипломатія акцентує увагу на захисті прав людини та забезпеченні доступу до гуманітарної допомоги для найбільш вразливих груп населення. Водночас публічна гуманітарна дипломатія використовує медіа та інші комунікаційні платформи для підвищення обізнаності суспільства щодо гуманітарних питань і мобілізації підтримки [34].

Ключовими аспектами гуманітарної дипломатії є моніторинг гуманітарних програм, розробка стратегій співпраці з місцевими громадами та сприяння залученню ресурсів для подолання кризових ситуацій [19]. Ці завдання вимагають інтеграції зусиль між різними суб'єктами міжнародних відносин.

Практичні аспекти: Практичне застосування гуманітарної дипломатії охоплює різноманітні стратегії та інструменти. Одним із прикладів є діяльність МКЧХ, яка активно залучає дипломатичні механізми для отримання фінансування, встановлення партнерств та забезпечення безперервності гуманітарних операцій навіть у складних умовах [28]. Такі дії часто передбачають переговори з державними і недержавними акторами, а також створення умов для безпечного доступу до постраждалих районів.

Гуманітарна дипломатія також допомагає привертати увагу до кризових ситуацій через міжнародні платформи, що сприяє залученню фінансової та матеріальної допомоги. Це є важливим фактором для забезпечення стійкості гуманітарних операцій [16].

Крім класифікацій, що вже розглядалися, сучасні дослідники доповнюють типологію гуманітарної дипломатії низкою нових форм, що сформувались під впливом глобальних криз останніх десятиліть. Однією з них є медична гуманітарна дипломатія, яка особливо проявилась під час пандемії COVID-19. В

межах цього напрямку держави здійснювали постачання вакцин, медичного обладнання, персоналу до постраждалих країн. Зокрема, Китай, Індія, США, Туреччина, ОАЕ активно долучались до так званої «вакцинної дипломатії», що дозволило не лише підтримати слабші держави, а й посилити геополітичний вплив на стратегічні регіони.

Ще одним напрямом є екологічна гуманітарна дипломатія, яка актуалізувалась у зв'язку зі зміною клімату, кліматичними міграціями та природними катастрофами. Уряди країн, такі як Канада, Франція, Швеція, впроваджують спеціальні екологічно-гуманітарні програми на рівні міжнародної допомоги. Аналогічно, цифрова гуманітарна дипломатія охоплює використання технологій (AI, дронів, геоаналітики) для планування операцій порятунку та підтримки на місцях.

Розширення понятійного апарату свідчить про динамічну еволюцію гуманітарної дипломатії — від класичної моделі до комплексного феномену глобального управління у кризових обставинах.

Виклики та перспективи: Сучасна гуманітарна дипломатія стикається з низкою викликів. Це, зокрема, складність взаємодії з неурядовими збройними угрупованнями, необхідність координації між різними суб'єктами гуманітарної діяльності, а також зростаюча конкуренція за фінансові ресурси [9].

Незважаючи на це, гуманітарна дипломатія продовжує доводити свою ефективність, особливо у випадках, коли вдається забезпечити дотримання гуманітарних норм і захист прав людини [19].

Перспективи розвитку гуманітарної дипломатії залежать від подальших досліджень і вдосконалення методів її застосування. Важливими напрямками є розробка інноваційних стратегій для роботи в умовах конфліктів, а також зміцнення співпраці між державами, неурядовими організаціями та приватним сектором.

Гуманітарна дипломатія є складним і багатогранним явищем, яке поєднує елементи традиційної дипломатії та гуманітарної допомоги. Її роль у сучасному світі важко переоцінити, адже вона сприяє захисту прав людини, підтримці гуманітарних цінностей і забезпеченню стійкого розвитку. Незважаючи на численні виклики, гуманітарна дипломатія продовжує розвиватися, адаптуючись до нових умов і потреб.

1.2 Історія становлення гуманітарної дипломатії

Історія становлення гуманітарної дипломатії є прикладом еволюції людства у прагненні забезпечити захист і допомогу тим, хто опинився у кризових ситуаціях. Хоча цей термін є відносно новим, його практика бере свій початок із далекого минулого. Гуманітарна дипломатія спрямована на переконання лідерів різного рівня діяти в інтересах вразливих груп населення, дотримуючись гуманітарних принципів і сприяючи розв'язанню криз [35].

Ранні форми гуманітарної дипломатії: Перші прояви гуманітарної дипломатії можна знайти у XVIII столітті. В умовах екстремальної небезпеки, соціальних заворушень і військових конфліктів з'являлися спроби захисту цивільного населення через звернення до моральних і гуманістичних принципів. Наприклад, під час Великої французької революції парламентарії використовували гуманістичні аргументи, щоб впливати на зовнішню політику своїх держав [3]. Гуманітарна дипломатія того часу мала обмежений характер, але створила підґрунтя для подальшого розвитку міжнародного гуманітарного права.

Основним завданням ранніх форм гуманітарної дипломатії було забезпечення доступу до цивільного населення, яке потребувало захисту. Це вимагало складних переговорів між представниками держав, громад і гуманітарних організацій, часто в умовах конфліктів [41].

Розвиток у XIX столітті: XIX століття стало переломним етапом у становленні гуманітарної дипломатії. У цей період з'являються організації та правові норми, які сформували сучасну концепцію гуманітарної діяльності. Заснування Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) у 1863 році стало важливою подією, яка започаткувала систематизацію гуманітарної дипломатії [35]. МКЧХ вирізнявся своєю нейтральністю та безсторонністю, що дозволяло йому ефективно працювати навіть у складних умовах збройних конфліктів.

Саме у XIX столітті було закладено основи міжнародного гуманітарного права, яке визначило принципи захисту вразливих груп, зокрема поранених, біженців та цивільного населення. Женевські конвенції 1864 року стали першим міжнародним документом, що регламентував дотримання гуманітарних норм [32]. Успіх цих ініціатив сприяв зміцненню позицій гуманітарної дипломатії як інструмента міжнародного впливу.

Сучасні концепції та підходи: У XX і XXI століттях гуманітарна дипломатія значно розширила свій спектр завдань. Сучасна концепція цієї діяльності охоплює не лише надання гуманітарної допомоги, але й соціально-економічну підтримку, яка інтегрується в парадигму сталого розвитку [6]. Вона стала невід'ємною частиною глобального діалогу, спрямованого на вирішення кризових ситуацій та забезпечення захисту прав людини.

Сучасна гуманітарна дипломатія є полімодальним явищем, яке поєднує різні форми дипломатичної діяльності, зокрема переговори, адвокацію та створення партнерств. Наприклад, в умовах збройних конфліктів гуманітарна дипломатія допомагає забезпечити доступ до гуманітарної допомоги для цивільного населення, мінімізуючи ризики [15].

Роль міжнародних організацій: Міжнародні організації, зокрема ООН, відіграють вирішальну роль у координації зусиль різних акторів гуманітарної

дипломатії. Завдяки партнерству з неурядовими організаціями (НУО) і приватним сектором створюються механізми, які дозволяють швидко реагувати на кризові ситуації та забезпечувати сталість гуманітарних програм [32].

Крім того, гуманітарна дипломатія стала інструментом зовнішньої політики багатьох держав. Це дозволяє об'єднувати принципи гуманітаризму з національними інтересами, сприяючи розвитку багатосторонньої співпраці [41].

1.3. Основні актори гуманітарної дипломатії та їх роль

Гуманітарна дипломатія є багатогранним процесом, у якому беруть участь різні актори: держави, міжнародні організації, неправительственні організації (НПО), а також знаменитості та інші недержавні діячі. Їхня взаємодія є ключовою для досягнення ефективного реагування на гуманітарні виклики та забезпечення захисту вразливих груп населення.

Держави є одними з основних учасників гуманітарної дипломатії. Вони використовують свої дипломатичні канали для створення умов доступу до гуманітарної допомоги, проведення переговорів про припинення конфліктів та захисту цивільного населення. Наприклад, Туреччина активно інтегрує гуманітарну дипломатію у свою зовнішню політику, що дозволяє їй поєднувати гуманітарні зусилля із захистом національних інтересів. Такі дії не лише підвищують її міжнародний авторитет, але й допомагають легітимізувати її політичні ініціативи [36].

Окрім того, держави часто співпрацюють із міжнародними організаціями, спільно координуючи гуманітарні дії для оперативного реагування на кризи. Зокрема, уряди багатьох країн фінансують гуманітарні місії або надають технічну та матеріальну допомогу.

У контексті формування гуманітарної дипломатії важливу роль відіграють міжнародні договори, статuti міжнародних організацій, а також національні

стратегії та закони окремих держав. У цих джерелах відображено як правові зобов'язання, так і політичні зусилля країн щодо реалізації гуманітарних місій, формулювання завдань та стратегічних пріоритетів у сфері захисту людини[56].

Статут Організації Об'єднаних Націй, який є базовим документом сучасного міжнародного права, містить положення про сприяння співпраці держав у вирішенні гуманітарних проблем. Зокрема, у статті 1, пункті 3 зазначено, що метою ООН є досягнення міжнародного співробітництва у розв'язанні гуманітарних питань. Це положення створює юридичне підґрунтя для реалізації гуманітарної дипломатії як окремого напрямку в діяльності ООН, її спеціалізованих установ, а також партнерських ініціатив держав[27].

Женевські конвенції 1949 року — основоположний документ міжнародного гуманітарного права — визначають зобов'язання держав щодо захисту цивільного населення в умовах збройних конфліктів. У тексті Четвертої конвенції зокрема прописано обов'язок поважати гуманітарну діяльність незалежних організацій та забезпечити безперешкодний доступ гуманітарної допомоги до зон бойових дій. Саме на цих принципах ґрунтується діяльність міжнародних гуманітарних структур, зокрема в рамках гуманітарної дипломатії, яка поєднує правові зобов'язання з політичними механізмами впливу.

У Сполучених Штатах Америки гуманітарна дипломатія реалізується переважно через діяльність USAID. У стратегії гуманітарної політики USAID (Humanitarian Policy 2020) акцент зроблено на трьох ключових напрямках: захист життя і гідності постраждалих; зміцнення локальної спроможності громад до відновлення; а також ефективна координація з партнерами. США активно просувають концепцію гуманітарної допомоги як складника зовнішньої політики, поєднуючи оперативне реагування з довготривалим розвитком. Важливе місце гуманітарна дипломатія займає і в американських законодавчих актах, зокрема в Foreign Assistance Act, який надає уряду повноваження

реагувати на гуманітарні кризи за кордоном як у цивільній, так і у військовій формі[27].

Схожі підходи демонструє Туреччина, яка у своїй зовнішньополітичній доктрині офіційно визначає гуманітарну дипломатію пріоритетом. Через агентство ТІКА та Директорат з надзвичайних ситуацій AFAD, Туреччина здійснює гуманітарні місії в понад 50 країнах, надаючи допомогу біженцям, відновлюючи об'єкти медичної інфраструктури та пропонуючи освітні програми. Туреччина підходить до гуманітарної дипломатії як до інструмента м'якої сили, завдяки якому зміцнює свій вплив у мусульманському світі, на Балканах та в Африці[27].

У країнах Європейського Союзу гуманітарна дипломатія також чітко врегульована нормативно. Європейська комісія у Стратегії гуманітарної допомоги 2021 року підкреслює важливість партнерства з локальними гуманітарними структурами, недопущення політизації допомоги та посилення стійкості громад. Визначено, що гуманітарна дипломатія ЄС базується на універсальних цінностях прав людини, демократичного врядування та рівного доступу до допомоги[1,с.58].

Важливу функцію у системі гуманітарної дипломатії виконують також міжнародні організації, чия діяльність регламентується власними статутами та мандатами. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (UNHCR) захищає права мільйонів переміщених осіб у понад 130 країнах світу. Його повноваження сформовані резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 428(V) 1950 року, а практична діяльність передбачає не лише забезпечення тимчасового притулку, а й участь у дипломатичних переговорах, пов'язаних із репатріацією, інтеграцією або переселенням[1,с.60-61].

Ще одним прикладом є Всесвітня продовольча програма ООН (World Food Programme), яка діє на підставі резолюції Генасамблеї ООН 1714(XVI) та

відповідного Статуту. Вона забезпечує продовольчу безпеку у понад 80 країнах, координує поставки до зон конфлікту, а також бере участь у перемовинах із національними урядами для гарантування гуманітарного доступу. Її діяльність є не лише оперативною, але й стратегічною: вона сприяє запобіганню новим конфліктам через нестачу ресурсів[44].

Водночас неурядові організації, як-от «Лікарі без кордонів» (Médecins Sans Frontières), не маючи міжурядового мандату, відіграють ключову роль у гуманітарній дипломатії через свою незалежність і швидкість реагування. Вони не лише доставляють допомогу, а й ведуть переговори про гуманітарний доступ, формують суспільний тиск на уряди, які порушують гуманітарне право. Їхня діяльність регламентується Хартією MSF, яка визначає принципи нейтральності, неупередженості та етичного обов'язку свідчити про порушення[44].

У сучасному світі знаменитості, активісти та приватні особи дедалі частіше залучаються до гуманітарної дипломатії. Їхня популярність допомагає привертати увагу до глобальних криз і впливати на політичні рішення. Наприклад, Анджеліна Джолі, як Посол доброї волі УВКБ ООН, активно підтримує програми захисту прав біженців. Водночас Боно, фронтмен гурту U2, використовує свою популярність для просування ініціатив у боротьбі з бідністю та соціальною несправедливістю [44].

Активісти та приватні особи також сприяють гуманітарній дипломатії через благодійність, волонтерство та інформаційну підтримку кризових регіонів.

Ефективність гуманітарної дипломатії значною мірою залежить від координації дій між державними та недержавними акторами. У цьому контексті держави часто виступають як основні донори або гаранти безпеки, створюючи умови для роботи НПО та міжнародних організацій. Наприклад, держави

можуть надавати дипломатичну підтримку для забезпечення доступу до кризових регіонів або лобювати гуманітарні ініціативи на міжнародному рівні.

Ключовим елементом такої взаємодії є побудова партнерств, які базуються на принципах довіри, прозорості та спільної відповідальності. Наприклад, у рамках гуманітарних місій НПО можуть виконувати роль виконавців, тоді як держави чи міжнародні організації виступають координаторами та донорами. Така модель співпраці дозволяє забезпечити комплексний підхід до розв'язання кризових ситуацій.

Крім того, сучасні виклики, такі як збройні конфлікти та природні катастрофи, потребують інтегрованих підходів, що включають участь приватного сектору, академічних установ і громадянського суспільства. Це сприяє розвитку інноваційних рішень і розширенню можливостей гуманітарної дипломатії в умовах зростаючої складності глобальних криз.

1.4. Правові механізми та виклики гуманітарної дипломатії

Гуманітарна дипломатія, незважаючи на свій гуманний зміст, глибоко вкорінена у правову систему міжнародних відносин. Її реалізація спирається на цілу низку правових механізмів — від глобальних конвенцій і хартій до двосторонніх угод і мандатів гуманітарних місій. Однак, незважаючи на наявність юридичних норм, на практиці спостерігається значна кількість порушень, маніпуляцій і свідомого ігнорування гуманітарного права.

Правову основу гуманітарної дипломатії формують передусім Женевські конвенції 1949 року та їхні додаткові протоколи, які регламентують правила ведення війни, захист цивільного населення, забезпечення гуманітарного доступу та поводження з пораненими [36]. Зокрема, IV Женевська конвенція присвячена захисту цивільних осіб під час війни та містить норми, що прямо

зобов'язують сторони конфлікту забезпечити доступ гуманітарних місій до потерпілих.

Важливою є також Резолюція 46/182 Генеральної Асамблеї ООН (1991), яка стала фундаментом для створення Координаційного механізму гуманітарної допомоги — ОСНА. У ній прописано принципи, яких мають дотримуватись держави та організації: гуманність, неупередженість, нейтральність та незалежність [26]. Проте, попри чіткість норм, міжнародна спільнота не має реальних важелів впливу на держави, які ці норми порушують.

Прикладом грубого порушення міжнародного гуманітарного права є ситуація в Сирії, де впродовж багатьох років гуманітарні конвої з медичною та харчовою допомогою піддавались бомбардуванням, а гуманітарний доступ до обложених міст штучно обмежувався [40]. Попри наявність численних резолюцій Ради Безпеки ООН, сторони конфлікту не виконували їхні положення, демонструючи обмеженість дієвості міжнародного права без політичної волі його виконання.

Аналогічна ситуація простежується у війні Росії проти України. Розбомблені гуманітарні коридори у Маріуполі, викрадення гуманітарних вантажів, блокування доступу до зони бойових дій — усе це є прямим порушенням норм Женевських конвенцій [44]. Однак міжнародні механізми притягнення до відповідальності діють повільно або фрагментарно, що демонструє слабкість правової складової гуманітарної дипломатії у контексті сучасних гібридних конфліктів.

Окрім міждержавних угод, важливу роль відіграють внутрішні мандати гуманітарних організацій, які мають юридичну силу у межах їхньої операційної діяльності. Наприклад, Всесвітня продовольча програма ООН працює на основі резолюції Генеральної Асамблеї 1714 (XVI) і укладає з державами спеціальні

меморандуми про взаєморозуміння, які гарантують доступ до територій і захист персоналу [35].

Серед найгостріших викликів залишається правовий вакуум у ситуаціях із залученням недержавних збройних формувань. Міжнародне гуманітарне право передбачає зобов'язання сторін конфлікту, однак у разі, коли протилежна сторона — це повстанське угруповання чи терористична організація, питання дотримання норм права залишається відкритим. Наприклад, у Ємені або Афганістані багато гуманітарних місій змушені укласти неформальні домовленості з такими структурами, аби врятувати життя цивільних [41].

Ще одним важливим викликом є відсутність універсального механізму покарання за перешкоджання гуманітарній допомозі. Попри існування Міжнародного кримінального суду, не всі країни визнають його юрисдикцію. До того ж, судовий процес є довготривалим і не впливає безпосередньо на хід гуманітарних місій [27].

Насамкінець варто зазначити, що правові засади гуманітарної дипломатії є необхідною, але недостатньою умовою її ефективності. Без політичної волі, міжнародної солідарності та механізмів оперативного реагування юридичні документи залишаються декларативними. Саме тому сучасна гуманітарна дипломатія має поєднувати правові рамки з інституційними інноваціями, щоб гарантувати захист людського життя у найважчих обставинах.

Висновок до 1 розділу

Дослідження, проведене в першому розділі, дозволило визначити гуманітарну дипломатію як багатовимірне явище, що поєднує в собі принципи міжнародного гуманітарного права, етичні норми, комунікаційні інструменти та зовнішньополітичні цілі. Це поняття особливо актуальне в контексті сучасних кризових ситуацій, таких як збройні конфлікти, масові переміщення населення,

епідемії, кліматичні катастрофи, зростання гуманітарних потреб у нестабільних регіонах.

Дослідження дефініції гуманітарної дипломатії виявило відсутність універсального визначення, але водночас окреслило її ключові ознаки. У підпункті 1.1 гуманітарна дипломатія визначається як діяльність, спрямована на полегшення страждань цивільного населення, полегшення доступу до допомоги, захист прав людини та запобігання гуманітарним катастрофам. Вона включає як офіційні дипломатичні зусилля держав, так і неформальні ініціативи неурядових організацій, міжнародних структур та активістів.

Типологізація гуманітарної дипломатії дозволила деталізувати її інструменти та прояви. Зокрема, проаналізовано поняття м'якої гуманітарної дипломатії, оперативної, медичної, екологічної, цифрової та захисної дипломатії. Окрему увагу приділено медичній дипломатії, яка активно розвивається в умовах пандемії COVID-19, коли держави використовують постачання вакцин, медичного обладнання та медичної допомоги як інструмент гуманітарної та публічної дипломатії. Екологічна дипломатія набуває все більшого значення через зростання кількості кліматичних біженців, а цифрова дипломатія - через розвиток технологій та платформ швидкої комунікації.

Теоретичну основу дослідження становлять праці провідних українських та зарубіжних науковців. Серед українських дослідників варто виділити О. Андрієвського, який розглядає гуманітарну дипломатію як форму реалізації міжнародної гуманітарної політики через взаємодію держав та громадянського суспільства. В. Ціватий наголошує на її публічному вимірі, підкреслюючи роль гуманітарних ініціатив у формуванні іміджу держави та просуванні «м'якої сили». У зарубіжному академічному дискурсі особливе місце займає Томас Г. Вайс, який пов'язує гуманітарну дипломатію з доктриною відповідальності за захист (R2P) та діяльністю ООН у кризових регіонах. Марк Дафффілд, у свою чергу, критикує інституційну гуманітарну систему, вказуючи на її політизацію

та залежність від безпекових інтересів донорів. Маріон Крукшанк досліджує операційний бік дипломатії, аналізуючи практики «тихих переговорів» між гуманітарними організаціями та урядами і збройними угрупованнями. Єдиний виклад наукових позицій дозволив побачити, що гуманітарна дипломатія включає в себе як правову базу, так і морально-етичну складову міжнародної взаємодії.

Простежили історичну еволюцію гуманітарної дипломатії: від діяльності окремих філантропів у XIX столітті (таких як Флоренс Найтінгейл) до інституціоналізації гуманітарної допомоги після Другої світової війни. З'ясовано, що створення ООН, прийняття Женевських конвенцій, діяльність МКЧХ та розвиток сучасних місій стали ключовими віхами у формуванні гуманітарної дипломатії як окремого напрямку міжнародної діяльності. Події в Руанді, Боснії, Судані та Україні актуалізували необхідність скоординованих дій гуманітарних та політичних акторів.

Змогли систематизувати акторів гуманітарної дипломатії: держави (зокрема, США, ЄС, Туреччина), міжнародні міжурядові організації (ООН, УВКБ ООН, ВПП), гуманітарні НУО (Лікарі без кордонів, IRC, CARE International), а також новітні актори - цифрові платформи, інфлюенсери, регіональні об'єднання. Визначено, що ефективність гуманітарної дипломатії безпосередньо залежить від координації між цими акторами та узгодженості їхніх стратегій. Наприклад, у гуманітарному реагуванні на землетрус у Туреччині 2023 року тісна співпраця між громадським сектором, ООН та цифровими волонтерами дозволила швидко мобілізувати ресурси та доставити допомогу постраждалим.

Було проаналізовано правові механізми гуманітарної дипломатії. Встановлено, що її функціонування базується на положеннях Женевських конвенцій, Статуту ООН, резолюціях Генеральної Асамблеї та національних стратегіях (зокрема, Гуманітарної політики USAID). Водночас виявлено низку

правових викликів: обмеженість правових важелів впливу на озброєні групи, нехтування міжнародним правом окремими державами, слабкі механізми підзвітності. Гуманітарні організації часто змушені діяти в «правовому вакуумі», укладаючи неформальні угоди з де-факто структурами в зонах конфлікту, що ставить під сумнів універсальність гуманітарного права в сучасній гібридній війні.

Таким чином, перший розділ не лише окреслює концептуальні, історичні, суб'єктні та правові аспекти гуманітарної дипломатії, але й демонструє її складність, гнучкість та стратегічну важливість у системі глобальної безпеки та прав людини. Вона закладає основу для більш глибокого аналізу інструментів, технологій і практичних аспектів гуманітарної дипломатії в наступних розділах.

РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Сучасні технології та методи гуманітарної дипломатії

Гуманітарна дипломатія є важливим інструментом у сучасному світі, де глобальні виклики вимагають нових підходів до вирішення конфліктів та кризових ситуацій. Вона охоплює широкий спектр діяльності, включаючи гуманітарну допомогу, соціальну політику та економічну підтримку в контексті сталого розвитку [3]. У цьому розділі розглядаються сучасні технології та методи, що використовуються в гуманітарній дипломатії, а також їхній вплив на ефективність дипломатичних зусиль.

Сучасні тенденції розвитку світу значно розширили межі дипломатії, яка повинна стати ефективним інструментом глобального діалогу. Гуманітарна дипломатія включає в себе практику гуманітарних переговорів та створення гуманітарних просторів [3]. Важливу роль у цьому процесі відіграють неурядові організації (НУО) та інші недержавні актори, які беруть участь у вирішенні сучасних конфліктів [3].

Одним із ключових підходів є інтеграція міждисциплінарних знань у галузях права, соціології та інформаційних технологій, що дозволяє адаптувати гуманітарну дипломатію до нових викликів. Крім того, зростає значення локальних ініціатив, які, використовуючи сучасні методи комунікації, можуть швидше реагувати на кризові ситуації.

Сучасна народна дипломатія визначається як інформаційно-комунікаційна технологія з новими якісними характеристиками. Вона відрізняється від публічної або культурної дипломатії і має свої унікальні риси [24]. Зокрема, народна дипломатія може змінювати порядок денний з міждержавного на гуманітарний, що є особливо актуальним у контексті сучасних геополітичних нестабільностей [24].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) використовуються для моніторингу гуманітарних криз, збору даних у режимі реального часу та координації дій гуманітарних організацій. Наприклад:

- Геопросторові технології дозволяють відстежувати переміщення біженців та ідентифікувати постраждалі регіони.
- Соціальні мережі виступають платформою для поширення інформації про гуманітарні потреби.
- Штучний інтелект (ШІ) аналізує великі обсяги даних, що дозволяє передбачити майбутні кризи.

Додатково, використання чат-ботів для інформування населення у зонах конфліктів стало важливим інструментом. Наприклад, чат-боти, створені на основі ШІ, можуть забезпечувати доступ до актуальної інформації про безпечні маршрути або місця для отримання допомоги.

Гуманітарна публічна дипломатія використовує цифрові комунікаційні стратегії для покращення розуміння гуманітарних криз. Вона аналізує дискурсивні практики та стратегії публічних комунікацій, які застосовуються міжнародними гуманітарними організаціями [14].

Додатково:

- Візуалізація даних, таких як інтерактивні карти та інфографіки, сприяє кращому розумінню складних ситуацій.
- Віртуальна реальність (VR) дозволяє створити емпатійний досвід для донорів та партнерів, що мотивує до участі у гуманітарних ініціативах.
- Використання технологій розширеної реальності (AR) дозволяє тренувати гуманітарних працівників, моделюючи сценарії кризових ситуацій.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє ключову роль у формуванні глобальних гуманітарних партнерств, у тому числі у співпраці з неурядовими

організаціями, регіональними блоками та приватним сектором. Такі партнерства забезпечують ширший доступ до зон гуманітарної кризи, прискорюють розгортання допомоги та сприяють більш цілісному реагуванню на сучасні виклики. Зокрема, ООН координує роботу таких структур, як Управління з координації гуманітарних питань (УКГП), яке виступає головним координатором у випадках надзвичайних ситуацій. Саме УКГП активно залучає неурядові організації до міжсекторальної співпраці на регіональному рівні - прикладом є Платформа гуманітарного реагування в Сирії, до якої увійшли місцеві НУО, міжнародні агентства та донори [3].

Інші міжнародні інституції, такі як Європейський Союз, також відіграють провідну роль у просуванні гуманітарної дипломатії. Через Генеральний директорат з питань цивільного захисту та гуманітарної допомоги (DG ECHO) ЄС щорічно фінансує гуманітарні місії в десятках країн, включаючи Ємен, Південний Судан, Бангладеш та Україну. Окрім фінансування, ЄС розробив План імплементації гуманітарної допомоги, який містить детальний опис механізмів реалізації гуманітарних місій, партнерства з місцевими суб'єктами та моніторингу ефективності [24].

Особливої актуальності набуває співпраця між міжнародними організаціями та приватним сектором. Така співпраця забезпечує впровадження інноваційних рішень у сфері логістики, комунікацій, обробки даних та моніторингу. Наприклад, у співпраці з Airbus Всесвітня продовольча програма використовує супутникові знімки для планування доставки допомоги у важкодоступні регіони, а компанія Palantir розробила аналітичні інструменти для УВКБ ООН для відстеження переміщення біженців у режимі реального часу [13].

Такі міжсекторні платформи сприяють не лише технічній ефективності гуманітарної дипломатії, а й створюють простір для спільного вироблення етичних стандартів, прозорості дій та підвищення легітимності міжнародної

допомоги у найскладніших політичних контекстах. Сучасні технології сприяють забезпеченню ефективності гуманітарних місій через інноваційні рішення:

- Дрони для доставки гуманітарних вантажів у важкодоступні райони.
- Блокчейн для прозорого управління фінансовими ресурсами.
- Мобільні додатки для збору даних від місцевих громад і волонтерів.

Також використовуються інтелектуальні системи для прогнозування наслідків стихійних лих, що дозволяє заздалегідь підготувати ресурси для їхнього подолання.

Сучасна гуманітарна дипломатія стикається з низкою викликів, які вимагають комплексних рішень. Політичні та військові обмеження у доступі до кризових регіонів створюють значні перешкоди для надання допомоги. У той же час, технологічний прогрес не позбавлений ризиків: гуманітарні дані та системи управління часто стають мішенями кібератак.

Крім того, постає проблема недостатнього фінансування інноваційних програм у країнах, що розвиваються, а також етичні дилеми, пов'язані з використанням ШІ та інших новітніх технологій. Наприклад, питання приватності даних або вплив автоматизованих систем прийняття рішень на вразливі групи населення викликають значні дискусії.

Майбутнє гуманітарної дипломатії виглядає перспективним завдяки впровадженню інноваційних технологій і зміцненню партнерства між різними акторами. Зокрема, розвиток квантових обчислень відкриває нові можливості для оптимізації логістики гуманітарних місій, а інтеграція концепцій сталого розвитку сприяє довгостроковій стабільності.

Іншим важливим напрямом є розширення співпраці між державами, приватними компаніями та громадянським суспільством, що дозволяє залучати ресурси і знання для вирішення складних гуманітарних проблем. Також

важливо підвищувати рівень обізнаності про гуманітарну дипломатію серед молоді через освітні програми та інтерактивні платформи.

Отже, сучасні технології та методи гуманітарної дипломатії є важливими інструментами для вирішення глобальних викликів. Їх інтеграція у стратегії гуманітарної дипломатії сприяє ефективності та сталому розвитку, допомагаючи створювати нові підходи до подолання кризових ситуацій. І хоча перед гуманітарною дипломатією стоять численні виклики, її потенціал залишається невичерпним завдяки інноваціям та міжсекторальній співпраці.

2.2. Вплив соціальних мереж на гуманітарну дипломатію

Сучасні тенденції розвитку світу значно розширили межі дипломатії, яка повинна стати ефективним інструментом глобального діалогу. Гуманітарна дипломатія включає в себе практику гуманітарних переговорів та створення гуманітарних просторів [48]. Важливу роль у цьому процесі відіграють неурядові організації (НУО) та інші недержавні актори, які беруть участь у вирішенні сучасних конфліктів [48].

Одним із ключових підходів є інтеграція міждисциплінарних знань у галузях права, соціології та інформаційних технологій, що дозволяє адаптувати гуманітарну дипломатію до нових викликів. Крім того, зростає значення локальних ініціатив, які, використовуючи сучасні методи комунікації, можуть швидше реагувати на кризові ситуації.

Сучасна народна дипломатія визначається як інформаційно-комунікаційна технологія з новими якісними характеристиками. Вона відрізняється від публічної або культурної дипломатії і має свої унікальні риси [20]. Зокрема, народна дипломатія може змінювати порядок денний з міждержавного на гуманітарний, що є особливо актуальним у контексті сучасних геополітичних нестабільностей [20].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) використовуються для моніторингу гуманітарних криз, збору даних у режимі реального часу та координації дій гуманітарних організацій. Наприклад:

Додатково, використання чат-ботів для інформування населення у зонах конфліктів стало важливим інструментом. Наприклад, чат-боти, створені на основі ШІ, можуть забезпечувати доступ до актуальної інформації про безпечні маршрути або місця для отримання допомоги[21, с.235].

Гуманітарна публічна дипломатія використовує цифрові комунікаційні стратегії для покращення розуміння гуманітарних криз. Вона аналізує дискурсивні практики та стратегії публічних комунікацій, які застосовуються міжнародними гуманітарними організаціями [3].

Організація Об'єднаних Націй (ООН) відіграє ключову роль у створенні гуманітарного партнерства з НУО. Це партнерство сприяє ефективнішому вирішенню гуманітарних проблем та конфліктів [48].

Інші міжнародні структури, такі як Європейський Союз, активно фінансують проекти гуманітарної дипломатії, забезпечуючи технічну підтримку і створюючи спеціальні платформи для обміну знаннями. Співпраця між міжнародними організаціями та приватним сектором також стала важливим напрямом, дозволяючи використовувати інновації у сфері технологій та логістики.

Сучасні технології активно впливають на гуманітарну дипломатію, зокрема в контексті забезпечення ефективності гуманітарних місій. Завдяки соціальним мережам гуманітарні організації можуть швидко інформувати про кризові ситуації, мобілізувати ресурси та залучати нових донорів. Інноваційні інструменти, такі як дрони, мобільні додатки та блокчейн, дозволяють ефективно координувати дії в зонах конфліктів, забезпечуючи прозорість і

точність у розподілі ресурсів. Наприклад, платформи на основі штучного інтелекту допомагають аналізувати дані в режимі реального часу, визначаючи критичні потреби постраждалих громад. Зокрема, технології віртуальної реальності сприяють кращому розумінню гуманітарних криз, створюючи емпатійний досвід для міжнародних партнерів. Таким чином, інновації стають важливим елементом сучасної гуманітарної дипломатії, що посилює її здатність відповідати на виклики глобального масштабу[22].

Соціальні мережі стали одним із найпотужніших інструментів комунікації у XXI столітті. Їхня еволюція від суто розважального засобу до глобальної платформи для мобілізації, адвокації та кризового реагування перетворила їх на важливий елемент гуманітарної дипломатії. У сучасному інформаційному середовищі саме соціальні мережі часто першими фіксують гуманітарні кризи, формують міжнародну реакцію та сприяють доступу до допомоги[42].

Перші соціальні мережі, які ми сьогодні асоціюємо з масовим цифровим спілкуванням, почали з'являтися на початку 2000-х років. Однією з перших вважається платформа Friendster (2002), за нею — MySpace (2003) та Facebook (2004), що радикально змінив формат онлайн-комунікації. У 2006 році з'явився Twitter (нині X), а пізніше — Instagram (2010), TikTok (2016), WhatsApp, Telegram, YouTube, Reddit, Threads, Discord тощо[23].

На сьогодні найбільш популярними соціальними мережами, які відіграють гуманітарну роль, є Facebook, Twitter (X), Instagram, TikTok, Telegram і YouTube. Вони мають не лише комунікаційні можливості, а й функції передачі візуального контенту, організації збору коштів, трансляції подій у режимі реального часу, мобілізації громад та тиску на уряди[29].

Функціональність соціальних мереж у гуманітарній сфері охоплює декілька ключових аспектів:

Інформаційне повідомлення: платформи дозволяють оперативно повідомляти про гуманітарні катастрофи, порушення прав людини, наслідки природних лих. У випадку землетрусу, авіакатастрофи чи воєнного конфлікту саме публікації очевидців часто є першим джерелом, з якого дізнається міжнародна спільнота.

Мобілізація ресурсів: соціальні мережі використовуються для збору благодійних внесків, координації волонтерів, поширення реквізитів гуманітарних фондів. Наприклад, кампанії #StandWithUkraine та #PrayForTurkey мобілізували мільйони доларів на допомогу постраждалим.

Гуманітарна адвокація: через соцмережі міжнародні організації та активісти тиснуть на уряди й міжнародні інституції, привертаючи увагу до ситуацій, які ігноруються у традиційних ЗМІ. Так, завдяки кампанії #BringBackOurGirls (Нігерія, 2014) вдалося вивести ситуацію з викрадення дівчат на міжнародний рівень, включаючи втручання ООН[29].

Протидія дезінформації: гуманітарні організації використовують соцмережі для спростування фейків, які можуть заважати доступу до допомоги, дискредитувати місії чи створювати паніку серед цивільного населення.

Мережування та співпраця: у соцмережах формується цифрова дипломатія — уряди, міжнародні організації, лідери думок і журналісти взаємодіють без посередників. Під час COVID-19 соціальні мережі стали майданчиком для пояснення медичних протоколів, поширення науково обґрунтованої інформації та боротьби з фейками[20].

У контексті гуманітарної дипломатії соціальні мережі стали не лише інструментом, а й повноцінним суб'єктом міжнародного впливу. Платформи типу X (Twitter) та Instagram перетворилися на арені цифрової солідарності. Наприклад, під час землетрусу у Туреччині (2023) завдяки публікаціям у

соцмережах волонтери з різних країн змогли координувати зусилля, збирати необхідні речі, знаходити зниклих. У 2022–2023 роках війна Росії проти України також супроводжувалася масштабною цифровою гуманітарною кампанією: в Instagram та TikTok поширювалися відео про евакуацію, пункти обігріву, гуманітарні хаби. Окремі інфлюенсери і зірки використовували свої платформи для збору коштів і міжнародної підтримки[20].

Особливо помітна роль соцмереж у кризових регіонах, де офіційні джерела обмежені або цензуровані. Так, у Сирії, М'янмі, Афганістані саме цифрові платформи стали інструментом документування воєнних злочинів і збереження свідчень для майбутніх розслідувань.

Таким чином, соціальні мережі відіграють важливу роль у гуманітарній дипломатії, сприяючи розширенню мережі підтримки, вдосконаленню комунікаційних стратегій і збільшенню ефективності реагування на кризові ситуації.

Гуманітарна дипломатія, попри значний технологічний прогрес, стикається із серйозними викликами, що впливають на її ефективність. Однією з головних перешкод є обмеження доступу до кризових регіонів, які часто стають недосяжними через політичні чи військові бар'єри. Паралельно, загроза кібератак становить серйозну проблему, адже безпека гуманітарних даних є критично важливою для координації допомоги. Недофінансування інноваційних програм у країнах, що розвиваються, обмежує можливість впровадження сучасних технологій, здатних суттєво підвищити ефективність гуманітарних місій. Крім того, використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект, породжує низку етичних питань, що вимагають ретельного обговорення та регулювання. Ці виклики підкреслюють важливість пошуку нових підходів та рішень, які б дозволили подолати існуючі бар'єри та зміцнити роль гуманітарної дипломатії у світі.

- Складність доступу до кризових регіонів через політичні та військові обмеження.
- Загроза кібератак на гуманітарні дані та системи управління.
- Недостатнє фінансування інноваційних програм у країнах, що розвиваються.
- Етичні дилеми, пов'язані з використанням новітніх технологій, таких як ШІ.

Перспективи також включають поглиблення співпраці між державами та технологічними корпораціями, які можуть забезпечити інфраструктуру для масового поширення гуманітарних повідомлень. У цьому контексті особлива увага приділяється підвищенню цифрової грамотності у вразливих громадах, що сприятиме більш ефективній участі населення у гуманітарних ініціативах. Гуманітарної дипломатії формуються на перетині технологічних інновацій, глобальної співпраці та підвищення обізнаності суспільства. Інтеграція новітніх технологій, таких як квантові обчислення, може значно оптимізувати логістичні процеси, що є критично важливим для швидкого реагування у кризових ситуаціях. Водночас, розширення партнерства між державами, приватними компаніями та громадянським суспільством створює нові можливості для синергії зусиль у сфері гуманітарної допомоги. У контексті сталого розвитку важливо впроваджувати відповідні концепції у стратегії гуманітарної дипломатії, забезпечуючи довготривалий позитивний ефект для вразливих громад. Особлива увага приділяється підвищенню рівня освіти та обізнаності серед молоді, яка є ключовим рушієм майбутніх змін, здатним адаптувати гуманітарну дипломатію до нових викликів та можливостей.

2.3. Використання цифрових технологій у кризових ситуаціях

У сучасному світі цифрові технології стали важливим ресурсом не лише для комерційного сектору, а й для гуманітарного реагування. Вони не лише спрощують логістику чи комунікацію, а й стають стратегічним інструментом у

руках гуманітарних організацій, урядів і навіть окремих громад. Використання цифрових рішень у кризових ситуаціях - це не просто інновація, а реальний фактор порятунку життів, ефективного розподілу ресурсів та мобілізації солідарності.

Під час пандемії COVID-19 світ побачив, наскільки важливою є здатність швидко обробляти великі обсяги даних. Завдяки алгоритмам штучного інтелекту (ШІ), зокрема тим, що базуються на глибокому навчанні, стало можливим не лише прогнозувати епідемії, а й моделювати поведінку людей, координувати розміщення лікарняних ліжок, визначати найбільш вразливі соціальні групи для першочергової допомоги. У Південній Кореї, наприклад, національна система моніторингу інфекцій об'єднала дані з камер спостереження, платіжних систем і мобільних додатків, що дозволило ефективно виявляти джерела інфекції[25].

В умовах збройного конфлікту цифрові технології відіграють ще більш складну роль. Наприклад, використання супутникових даних і географічних інформаційних систем (ГІС) дозволяє не тільки відстежувати переміщення біженців, а й оцінювати стан інфраструктури, відстежувати порушення міжнародного гуманітарного права і виявляти наслідки бомбардувань. У Сирії платформа UNOSAT використовувала супутниковий аналіз для виявлення зруйнованих лікарень і шкіл. В Україні з 2022 року для аналізу змін на окупованих територіях активно використовується програмне забезпечення SkyFi та Sentinel Hub[25].

Цифрові інструменти також створюють нові способи комунікації з громадськістю. Зокрема, чат-боти та віртуальні помічники, такі як український чат-бот «Допомога» або платформи МКЧХ в Африці, інформують громадян про пункти видачі допомоги, маршрути евакуації, доступ до медичної допомоги та юридичних консультацій. Це особливо важливо у випадках, коли традиційні канали зв'язку недоступні або порушені.

Ще один перспективний напрямок - використання дронів і безпілотних літальних апаратів. У 2021 році Всесвітня продовольча програма використовувала дрони для доставки ліків у важкодоступні райони Мадагаскару. В Україні під час війни дрони використовували не лише у військових цілях, а й для гуманітарної розвідки, зокрема для виявлення пошкоджених будівель, заблокованих доріг чи небезпечних зон. Безпілотні системи також розробляються для розподілу крові або екстрених медикаментів, наприклад, компанією Zipline в Руанді[46].

Технології доповненої реальності (AR) і віртуальної реальності (VR) знаходять своє місце в гуманітарній дипломатії як засіб створення емпатійного досвіду. Наприклад, проект ООН «Хмари над Сідрою», який показує життя сирійського біженця у віртуальній реальності, був представлений донорам, політикам і дипломатам, щоб допомогти їм краще зрозуміти гуманітарні умови на місцях. Подібний досвід викликає більш глибокі емоційні реакції, ніж статистика чи фотографії, і зміцнює відданість гуманітарній роботі.

Окремої уваги заслуговує блокчейн - технологія, що використовується для прозорого розподілу гуманітарної допомоги. Програма ВПП ООН «Building Blocks» в Йорданії дозволяє біженцям купувати продукти харчування в магазинах за допомогою блокчейн-гаманців, які не потребують банківських послуг, знижують ризик корупції та гарантують, що всі транзакції фіксуються в режимі реального часу[46].

Водночас, широке впровадження цифрових технологій вимагає нових підходів до етики, конфіденційності та безпеки. Використання даних у кризових зонах пов'язане з багатьма ризиками, особливо коли інформація може бути використана державами чи угрупованнями у військових цілях. Саме тому міжнародні організації все частіше розробляють етичні кодекси використання цифрових інструментів у гуманітарній сфері, що включають принципи інформованої згоди, захисту даних, прозорості та обмеженого доступу.

Таким чином, цифрові технології - це не просто інструменти, вони трансформують саму архітектуру гуманітарної дипломатії, додаючи їй мобільності, прозорості та точності. Їхнє впровадження є одночасно викликом і можливістю для міжнародної спільноти, яка прагне адаптувати гуманітарну політику до нової епохи ризиків і криз.

2.4. Інформаційні кампанії як інструмент гуманітарної дипломатії

Інформаційні кампанії стали стратегічним інструментом гуманітарної дипломатії, що дозволяє впливати на міжнародну громадську думку, мобілізувати ресурси, переконувати політичних лідерів і водночас працювати з місцевими громадами. Якщо традиційна дипломатія здійснюється через переговори та угоди, то гуманітарна дипломатія часто здійснюється через історії, візуальний контент, мистецтво та громадянську активність.

Головною характеристикою ефективної гуманітарної інформаційної кампанії є її поліфонічність - вона розмовляє кількома «мовами» одночасно: емоційною, аналітичною та культурною. Її мета - не просто донести факт гуманітарної катастрофи, але й викликати розуміння, співпереживання, тиск і реакцію[49].

У часи глобальних криз інформаційні кампанії стають самостійним видом дипломатичної діяльності. Наприклад, у 2020 році Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) запустило кампанію «Не залишити нікого осторонь» для збору коштів на забезпечення житлом мільйонів переміщених осіб. Унікальність цієї ініціативи полягає в поєднанні офіційного політичного меседжу, міжнародних донорських конференцій та культурної дипломатії - кампанія була інтегрована в архітектурні виставки, стріт-арт та мобільні інсталяції в європейських столицях[38].

Інший приклад - кампанія «Я - рохінджа», реалізована в Канаді у співпраці з громадами біженців, яка включала театральну виставу,

документальний фільм та лекції в школах. Таким чином, інформаційна кампанія була не абстрактною комунікацією, а засобом гуманітарної співтворчості, що дозволило жертвам стати «дипломатами свого досвіду».

Інформаційні кампанії можуть бути засобом тиску на уряди. Наприклад, Amnesty International та Human Rights Watch часто запускають цільові адвокаційні кампанії зі зверненнями, петиціями та інфографікою, які мають правовий та політичний вплив. У 2021 році кампанія «Захистіть цивільних у Тиграї» зібрала понад 800 000 підписів під закликом до Організації Об'єднаних Націй надіслати гуманітарну місію в Ефіопію, що безпосередньо вплинуло на порядок денний Ради Безпеки[47, с.164-165].

Інший напрямок - використання мистецтва в інформаційних кампаніях. Наприклад, в рамках програми ЮНІСЕФ «Мистецтво для підвищення обізнаності» в Єгипті місцеві художники та школярі створили мурали на тему гуманітарної солідарності. У 2017 році в Італії пройшла кампанія «Людський перехід», в рамках якої проєкції історій біженців з'являлися безпосередньо на пішохідних переходах, щоб буквально «змусити» пішоходів замислитися над трагедією міграційних криз[45].

В умовах гібридної війни та масованої дезінформації інформаційні кампанії виконують ще одну функцію: захист гуманітарної репутації. Наприклад, у 2022-2023 роках, після початку масового вторгнення Росії в Україну, багато гуманітарних організацій проводили кампанії з роз'яснення принципів нейтралітету, незалежності та гуманності своєї діяльності, щоб не бути втягнутими в політичну полеміку або не стати мішенню пропаганди[38].

У деяких країнах інформаційні кампанії організовують для гуманітарної деескалації, наприклад, у Демократичній Республіці Конго, де гуманітарні місії використовували радіо та фольклорні шоу, щоб закликати місцеві громади не нападати на працівників ООН і пояснити, як відрізнити гуманітарну діяльність

від політичної. Це приклад гуманітарної дипломатії «знизу-вгору», коли кампанії адаптуються до культурного контексту і реального життєвого досвіду громад[45].

Як наслідок, інформаційні кампанії все частіше розглядаються як незалежна форма дипломатичного впливу, що діє поряд з традиційними інструментами гуманітарної політики. Їх ефективність полягає не лише в здатності повідомляти факти, але й перетворювати байдужість на дію, страх - на солідарність, а мовчазну трагедію - на глобальну політичну проблему. Через історії, символи, мистецтво, адвокацію та залучення громадськості кампанії створюють моральний тиск на держави, міжнародні організації, приватний сектор і саме суспільство[50].

Крім того, кампанія може слугувати гуманітарною присутністю у випадках, коли фізичний доступ до жертв неможливий - через війну, цензуру, стихійне лихо чи секретність. У таких випадках саме медійна видимість гуманітарної проблеми дозволяє їй «перетнути кордон» - не географічно, а емоційно, культурно і дипломатично

Висновок до розділу 2

Сучасна гуманітарна дипломатія дедалі більше спирається не лише на політичні декларації чи дипломатичні ноти, а на інструменти, що є гнучкими, швидкими, мобільними та орієнтованими на взаємодію з широким колом акторів — від урядів до локальних громад. В умовах складних і багатовимірних криз ефективність гуманітарної дипломатії все частіше залежить від технологічних рішень, інновацій у комунікації, а також здатності адаптуватися до цифрового середовища.

Цифровізація гуманітарного простору призвела до появи нових форм участі, реагування та впливу. Технології штучного моделювання, дрони,

спутникова аналітика, платформи збору великих даних та навіть елементи віртуальної чи доповненої реальності вже не є інноваційною опцією — вони стали інфраструктурною частиною гуманітарної дипломатії. Завдяки їм міжнародні організації можуть оперативно реагувати на стихійні лиха, воєнні дії чи міграційні кризи, координувати допомогу в режимі реального часу та адаптувати рішення під конкретний локальний контекст.

Соціальні технології, зокрема сучасні комунікаційні канали, посилили здатність гуманітарної дипломатії залучати до процесу не лише професійні структури, а й звичайних людей. Поширення інформації, мобілізація ресурсів, активізація громадської думки, адвокація — все це стало можливою сферою дії не тільки держав і міжнародних інституцій, а й волонтерів, митців, журналістів, самих біженців. Завдяки новим інструментам гуманітарна дипломатія перестала бути елітарною і закритою — вона стала багатоголосою, міждисциплінарною та включеною в публічний простір.

Важливе місце в цьому контексті займають інформаційні кампанії. Вони перетворилися на інструмент не просто інформування, а формування гуманітарного порядку денного. Через мистецтво, візуальні історії, освітні формати, документалістику, виставки й публічні акції кампанії не лише розповідають про трагедії — вони формують моральну рамку сприйняття, викликають емпатію, сприяють ухваленню політичних рішень. У деяких випадках вони стають єдиним способом досягти аудиторію, коли фізична присутність гуманітарних місій неможлива — через війну, авторитаризм або ізоляцію. В цьому розумінні кампанії — це дипломатія голосу, образу, сенсу.

Крім того, гуманітарна дипломатія дедалі активніше взаємодіє з приватним сектором: від технологічних компаній до логістичних операторів, які надають технічні рішення, алгоритми, інфраструктуру. Це свідчить про зрушення від класичної триади «держава–організація–населення» до розширеної екосистеми, де кожен суб'єкт — від стартапу до муніципальної

ініціативи — може бути носієм гуманітарного впливу. Така гнучкість створює потенціал для інновацій, але водночас вимагає нових стандартів координації, прозорості й етики.

Таким чином, гуманітарна дипломатія у XXI столітті дедалі більше нагадує архітектуру з багатьма рівнями й каналами впливу. Її майбутнє залежить не лише від міжнародного права чи політичної волі держав, а й від здатності гнучко використовувати інструменти, поєднувати мораль і технологію, діяти швидко, культурно чутливо та інклюзивно. Розвиток інформаційних і технологічних засобів, у поєднанні з креативними й емпатійними підходами, трансформує гуманітарну дипломатію з допоміжного напрямку міжнародної політики у ключовий інструмент людяності в добу глобальної нестабільності.

РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

3.1. Аналіз успішних кейсів гуманітарної дипломатії

Аналіз практичних кейсів гуманітарної дипломатії дозволяє не лише простежити ефективність конкретних дій, а й окреслити умови, за яких гуманітарна дипломатія здатна реалізувати свою місію. У цьому контексті під «успішними кейсами» маються на увазі приклади, коли дипломатичні зусилля допомогли досягти певних гуманітарних цілей: забезпечити евакуацію цивільного населення, створити гуманітарні коридори, врятувати життя вразливих груп, домогтися припинення вогню або мобілізувати міжнародну допомогу. Натомість невдалими можна вважати випадки, коли дії гуманітарних акторів блокувалися, зривалися, ігнорувалися або політизувалися настільки, що призводили до поглиблення гуманітарної катастрофи або порушували базові принципи нейтралітету і незалежності.

Туреччина ефективно використовувала гуманітарну дипломатію як ключовий елемент своєї зовнішньої політики, особливо в таких країнах, як Сомалі та Афганістан. У Сомалі цей підхід включав масштабну гуманітарну допомогу, розвиток інфраструктури та сприяння політичній стабільності. Будівництво лікарень, шкіл і доріг у регіоні значно зміцнило довіру місцевого населення до Туреччини, що дозволило їй відігравати більш активну роль у міжнародних переговорах. В Афганістані турецька гуманітарна дипломатія також включала освітні та медичні програми, в тому числі відкриття шкіл і лікарень. Туреччина обрала підхід «м'якої сили», який поєднував надання допомоги із залученням місцевих громад до процесу відновлення. Таким чином, ця стратегія не тільки покращила гуманітарну ситуацію, а й сприяла формуванню позитивного іміджу країни на міжнародній арені[15].

МКЧХ є одним з найвпливовіших гравців у сфері гуманітарної дипломатії, який використовує ефективні фінансові механізми для забезпечення стабільного функціонування своїх програм. Організація отримує підтримку від урядів, приватних донорів і міжнародних фондів, що дозволяє їй діяти незалежно і неупереджено. Одним з найважливіших аспектів роботи МКЧХ є його здатність залучати фінансування навіть у кризові часи, коли уряди часто скорочують гуманітарні бюджети. Завдяки багатостороннім дипломатичним переговорам організація забезпечує довгострокову підтримку своїх місій, що є ключовим фактором її стабільності[34].

Публічна дипломатія відіграє важливу роль у врегулюванні міжнародних криз, особливо під час гуманітарних катастроф. Приклади громадянської війни в Сирії, кризи біженців у Середземномор'ї та землетрусу в Непалі демонструють, як ефективна комунікація може залучити міжнародну допомогу та мобілізувати ресурси. Гуманітарні організації використовують різноманітні стратегії, включаючи соціальні мережі, інформаційні кампанії та прямий дипломатичний діалог для досягнення своїх цілей. Наприклад, ООН та Червоний Хрест активно працюють з міжнародними ЗМІ під час криз, щоб підкреслити нагальність ситуації та мобілізувати ресурси. Такий підхід дозволяє швидко реагувати на надзвичайні ситуації, а також створює позитивний імідж гуманітарних місій[15].

МКЧХ традиційно дотримується політики нейтралітету, що дозволяє йому діяти у збройних конфліктах, не стаючи на чийсь бік. Це особливо важливо в ситуаціях, коли гуманітарні місії можуть бути використані як інструмент політичного впливу. Наприклад, під час конфлікту в Ємені МКЧХ надавав медичну допомогу і захист цивільному населенню, не підтримуючи жодну з конфліктуючих сторін[51]. Це дозволило організації зберегти доступ до постраждалих регіонів, тоді як інші гуманітарні місії зіткнулися з обмеженнями через політичні чинники.

Швейцарія та Швеція традиційно є лідерами гуманітарної дипломатії, використовуючи її як важливий елемент своєї зовнішньої політики. Швейцарія відіграє активну роль у міжнародних переговорах з питань гуманітарного права та надає фінансування численним гуманітарним місіям. Вона є штаб-квартирою багатьох міжнародних організацій, таких як ООН та МКЧХ, що посилює її дипломатичний вплив. Швеція, у свою чергу, активно підтримує гуманітарні ініціативи, спрямовані на захист прав людини та допомогу біженцям. Вона фінансує численні програми розвитку, освіти та медичної допомоги, що дозволяє їй відігравати значну роль у формуванні глобальної гуманітарної політики[40].

ВПП є яскравим прикладом успішної гуманітарної дипломатії в нестабільному середовищі. У Сомалі організація зіткнулася з проблемами, пов'язаними з відсутністю стабільного уряду та високим рівнем насильства. Завдяки стратегічному підходу, що включав переговори з місцевими громадами та лідерами, ВПП змогла забезпечити доступ до продовольчої допомоги для мільйонів людей. Гнучкість та адаптивність були ключовими факторами успіху цієї місії. Незважаючи на загрози та виклики, ВПП змогла виконати свої гуманітарні завдання та врятувати тисячі життів[40].

Водночас є приклади і невдалих випадків. Наприклад, спроби доставити гуманітарні вантажі в обложені райони Сирії в 2016-2017 роках зазнали невдачі через відсутність координації, обстріли конвоїв і заблокований доступ[52]. Такі ситуації демонструють, що навіть за міжнародної підтримки брак політичної волі або несприятливі обставини можуть підірвати дипломатичні зусилля. Подібні проблеми спостерігалися в Ємені, де гуманітарна дипломатія часто блокувалася озброєними групами або використовувалася для політичного тиску[53].

Таким чином, аналіз успішних кейсів гуманітарної дипломатії показує, що її ефективність значною мірою залежить від здатності до адаптації,

стратегічного планування та використання багатосторонніх підходів. Від Туреччини, яка використовує гуманітарні ініціативи як частину своєї зовнішньої політики, до Швейцарії та Швеції, які інтегрують гуманітарні цінності у свої дипломатичні зусилля, приклади доводять, що гуманітарна дипломатія може бути потужним інструментом як для врегулювання криз, так і для зміцнення міжнародного іміджу держав. Успіх таких організацій, як МКЧХ та ВПП, підкреслює важливість гнучкості та нейтралітету при проведенні гуманітарних місій. Водночас ефективна публічна дипломатія дозволяє швидше реагувати на кризи та мобілізувати необхідні ресурси. Це підтверджує, що гуманітарна дипломатія залишається важливим фактором міжнародних відносин, забезпечуючи підтримку гуманітарних принципів і прав людини навіть у найскладніших обставинах.

3.2. Виклики та проблеми реалізації гуманітарної дипломатії

Однією з найгостріших проблем гуманітарної дипломатії є зростаюча політизація гуманітарної допомоги, що ставить під загрозу її нейтральність і неупередженість. Ця тенденція особливо помітна в країнах Європейського Союзу, де політичні пріоритети можуть визначати розподіл і отримання допомоги. Наприклад, у контексті кризи біженців політичні дискусії часто впливають на рішення щодо фінансування гуманітарних програм, що може обмежувати доступ до допомоги для певних груп населення [9].

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) також стикається з викликами, пов'язаними із забезпеченням своєї нейтральної позиції. Його дипломатія ґрунтується на конфіденційних переговорах і стриманому діалозі з усіма сторонами конфлікту, як це було під час гуманітарної кризи в Ємені. Проте в умовах посиленої політизації навіть нейтральні організації змушені маневрувати між геополітичними інтересами держав та збереженням своєї гуманітарної місії [7].

Одним із ключових викликів гуманітарної дипломатії є отримання доступу до зон конфлікту та гарантування безпеки гуманітарних працівників. Деякі держави та воюючі сторони обмежують гуманітарні місії, побоюючись, що допомога може використовуватися в інтересах супротивника. Наприклад, у Сирії та Афганістані гуманітарні організації часто стикаються з відмовою у доступі або навіть із загрозою фізичної безпеки їхніх співробітників [6].

МКЧХ та інші організації розробляють стратегії подолання цих викликів, зокрема через налагодження довгострокових відносин із місцевими громадами та використання дипломатичних каналів для забезпечення безперешкодної гуманітарної діяльності. Проте зростання нападів на гуманітарних працівників і використання допомоги як засобу політичного тиску ускладнюють ці зусилля [40].

Гуманітарна дипломатія потребує ефективної координації між державами, міжнародними організаціями та недержавними акторами. Проте на практиці узгодження дій часто є складним завданням, що призводить до дублювання ініціатив, розпорошення ресурсів і бюрократичних затримок.

Наприклад, у відповідь на гуманітарну кризу в Гаїті після землетрусу 2010 року численні міжнародні організації спрямували допомогу, однак недостатня координація між ними знизила ефективність цих зусиль. Нерідко різні агенції мають власні пріоритети та стандарти роботи, що ускладнює спільні ініціативи[54].

Крім того, фінансові обмеження є постійною проблемою для гуманітарних місій. Урядові скорочення бюджету, конкуренція за міжнародне фінансування та політичні обмеження можуть зменшувати можливості організацій надавати необхідну допомогу. Це підкреслює потребу в довгострокових механізмах фінансування та більшій гнучкості у використанні ресурсів [10].

Гуманітарна дипломатія постійно балансує між дотриманням міжнародного права, моральними принципами та політичними інтересами держав. Це породжує етичні дилеми, зокрема щодо того, як реагувати на порушення прав людини чи співпрацювати з урядами, які самі можуть бути причетні до гуманітарних криз.

Підхід МКЧХ до «тихої дипломатії» контрастує з більш гучними методами адвокації, такими як кампанії Amnesty International. Наприклад, у випадку конфлікту в Судані МКЧХ обрав конфіденційні переговори для забезпечення доступу до постраждалих, тоді як інші організації публічно вимагали санкцій проти уряду. Обидва підходи мають свої переваги та ризики, що робить вибір стратегії надзвичайно складним [7].

Крім того, історичні аспекти гуманітарної дипломатії також викликають питання щодо її етичних наслідків. Колоніальні зв'язки багатьох західних гуманітарних ініціатив ставлять під сумнів справжню незалежність і неупередженість гуманітарної допомоги. Це особливо актуально для країн Глобального Півдня, які прагнуть розширення свого впливу у формуванні гуманітарного порядку денного [7].

Кожна країна має власний підхід до гуманітарної дипломатії, що ускладнює глобальну координацію. Наприклад, європейські держави традиційно підтримують концепцію «гуманітарної відповідальності», тоді як Китай та Росія розглядають гуманітарну допомогу як інструмент зміцнення двосторонніх відносин.

Країни Глобального Півдня дедалі більше відстоюють альтернативні моделі гуманітарної дипломатії, які ґрунтуються на взаємній допомозі та співпраці. Наприклад, Африканський Союз наголошує на принципах регіональної солідарності, а Бразилія використовує гуманітарну дипломатію для просування Південно-Південного співробітництва.

Ця різноманітність моделей створює труднощі в узгодженні міжнародних гуманітарних стандартів та може призводити до суперечностей у визначенні пріоритетів. Таким чином, питання гармонізації різних підходів залишається одним із викликів для сучасної гуманітарної дипломатії [5][9].

Гуманітарна дипломатія стикається з багатьма викликами, які охоплюють політизацію допомоги, труднощі доступу та безпеки, координаційні проблеми, етичні дилеми та різноманітність національних підходів. Для їх подолання необхідні узгоджені зусилля з боку міжнародних організацій, урядів і громадянського суспільства.

Розробка ефективних механізмів координації, захист гуманітарних працівників, збалансування моральних і правових аспектів діяльності та забезпечення довгострокового фінансування залишаються пріоритетами для майбутнього розвитку гуманітарної дипломатії. Її успіх залежатиме від здатності міжнародної спільноти адаптуватися до нових викликів, залишаючись вірною гуманітарним принципам.

3.3. Роль гуманітарної дипломатії у вирішенні міжнародних конфліктів

Гуманітарна дипломатія стала невід'ємною частиною міжнародних зусиль із врегулювання конфліктів, поєднуючи традиційну дипломатію з гуманітарними принципами. Вона зосереджена на захисті цивільного населення, забезпеченні доступу до гуманітарної допомоги та дотриманні міжнародного гуманітарного права (МГП). На відміну від класичної дипломатії, яка часто орієнтована на державні інтереси, гуманітарна дипломатія має на меті пом'якшення наслідків конфліктів для найбільш уразливих груп населення.

Гуманітарна дипломатія як концепція почала формуватися на початку 2000-х років, коли міжнародні організації зіткнулися з викликами в отриманні доступу до постраждалого населення в умовах конфліктів. У відповідь на ці

труднощі було розроблено спеціальні дипломатичні механізми для ведення переговорів щодо гуманітарного доступу, забезпечення дотримання МГП та просування гуманітарних цінностей на глобальному рівні[28].

Сьогодні гуманітарна дипломатія використовується в широкому спектрі кризових ситуацій – від збройних конфліктів і природних катастроф до гуманітарних наслідків політичної нестабільності. Вона передбачає співпрацю між державами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством, що робить її більш адаптивною та ефективною.

Гуманітарна дипломатія здійснюється різними акторами, які поєднують дипломатичні, правозахисні та гуманітарні механізми. Окремі держави використовують її як інструмент зовнішньої політики, сприяючи власній міжнародній репутації. Наприклад, скандинавські країни традиційно займають провідні позиції у фінансуванні гуманітарних ініціатив, підтримуючи глобальні зусилля з мирного врегулювання конфліктів[28].

Регіональні організації, такі як Європейський Союз та Африканський Союз, також відіграють важливу роль, координуючи гуманітарну допомогу та використовуючи дипломатичні механізми для запобігання кризам. Так, ЄС через Європейську службу зовнішніх дій активно залучає ресурси для допомоги постраждалим у конфліктах, одночасно проводячи переговори з урядами країн, які потребують підтримки[4].

Окреме місце займають міжнародні гуманітарні організації, які на практиці реалізують гуманітарну дипломатію, забезпечуючи доступ до кризових регіонів, ведучи переговори про гуманітарні коридори та сприяючи дотриманню міжнародного гуманітарного права. Вони працюють безпосередньо з урядами, міжнародними структурами та місцевими громадами, що дозволяє їм швидко реагувати на кризові ситуації.

Гуманітарна дипломатія спирається на кілька ключових методів, серед яких найбільш значущими є переговори, адвокація, створення гуманітарних коридорів та посередництво у конфліктах. Важливою складовою є також співпраця з медіа для привернення уваги до гуманітарних криз та мобілізації міжнародної підтримки.

Наприклад, у Сирії гуманітарні організації вели тривалі переговори про створення безпечних гуманітарних коридорів, що дозволило врятувати тисячі мирних жителів із зони бойових дій. Аналогічні механізми застосовувалися і в інших конфліктах, зокрема в Україні та Ємені, де гуманітарна дипломатія відіграла важливу роль у координації міжнародної допомоги[5].

Незважаючи на свою важливість, гуманітарна дипломатія стикається з численними викликами. Політизація гуманітарної допомоги, обмеження доступу до постраждалих територій та загрози безпеці гуманітарних працівників є основними проблемами, які ускладнюють ефективне здійснення гуманітарних ініціатив.

Водночас вона відкриває нові можливості для зміцнення міжнародного співробітництва. Розширення участі нових глобальних акторів, зокрема країн Глобального Півдня, сприяє розвитку альтернативних підходів до гуманітарної дипломатії. Важливим фактором є також технологічний прогрес, який дозволяє більш ефективно координувати гуманітарні місії та залучати ширшу аудиторію до вирішення глобальних криз.

3.4. Регіональні особливості гуманітарної дипломатії

Гуманітарна дипломатія у світі набуває різних форм, які значною мірою залежать від регіонального контексту. Ключовими критеріями, що визначають ці відмінності, є типи викликів, з якими стикається регіон (стихійні лиха, збройні конфлікти, міграційні кризи), ставлення до суверенітету та зовнішнього

втручання, рівень розвитку громадянського суспільства, наявність регіональних інституцій, історичний досвід колоніалізму чи конфліктів, а також геополітична мотивація країн-акторів. Ці фактори формують унікальні підходи до практики гуманітарної дипломатії, які суттєво відрізняються в різних регіонах.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні гуманітарна дипломатія має особливу специфіку, зумовлену поєднанням частих стихійних лих і високої політичної чутливості до іноземного втручання. Ключову роль тут відіграє АСЕАН, яка просуває модель «національного лідерства за регіональної підтримки». Ця модель робить акцент на внутрішніх механізмах реагування та розвитку місцевого потенціалу, що зменшує залежність від міжнародної допомоги. Особливий акцент робиться на суверенітет: країни регіону з обережністю ставляться до присутності іноземних гуманітарних місій, надаючи перевагу співпраці з місцевими структурами. З одного боку, це зміцнює автономію, а з іншого - створює бар'єри для міжнародних організацій, таких як ООН або МКЧХ, які змушені адаптувати свої формати присутності до внутрішньополітичних обмежень[8].

На противагу цьому, в Латинській Америці гуманітарна дипломатія значною мірою базується на парадигмі прав людини та міжнародного гуманітарного права. Регіон має унікальну практику прийняття та захисту біженців, особливо з країн, що переживають політичні кризи чи внутрішні конфлікти, таких як Венесуела чи Колумбія. Важливою особливістю є активне залучення громадянського суспільства, академічних інституцій та правозахисних організацій до формування гуманітарної політики, що відрізняє цей регіон від більш централізованих моделей. Картахенська декларація 1984 року є показовим прикладом розширення правового захисту біженців у порівнянні з Женевською конвенцією, що демонструє прагнення регіону до гуманітарного прогресу[8].

Країни Глобального Півдня, включаючи Китай, Індію, Туреччину та багато африканських держав, розвивають власні, альтернативні західним, моделі гуманітарної дипломатії. Їх специфіка полягає у відмові від ієрархічної моделі «донор-реципієнт» на користь партнерства, солідарності та взаємної вигоди. Гуманітарна дипломатія часто інтегрована з інструментами розвитку, культурного та наукового співробітництва, інфраструктурними інвестиціями. Наприклад, Китай реалізує масштабні інфраструктурні проекти в Африці під гаслом гуманітарного розвитку, а Індія підтримує освітні та медичні програми для країн Півдня в рамках дипломатії Південь-Південь. Такий підхід поєднує гуманітарні цілі з геополітичними інтересами, створюючи нову модель м'якої сили[41].

Туреччина є яскравим прикладом країни, яка поєднує традиційну гуманітарну допомогу з активною зовнішньополітичною стратегією. Її діяльність у Сомалі стала зразком комплексної гуманітарної присутності - від екстреної допомоги до інвестицій в інфраструктуру. Така дипломатія дозволяє Анкарі одночасно зміцнювати свій міжнародний імідж, впливати на політичні процеси та розширювати сфери економічної співпраці. Схожий підхід Туреччина застосовує і до сирійських біженців, використовуючи їх як елемент своєї переговорної позиції у відносинах з ЄС.

Італія демонструє інший вектор - інтеграцію гуманітарної дипломатії з культурною, освітньою та дослідницькою співпрацею. Її стратегія спрямована на вирішення гуманітарних проблем у довгостроковій перспективі шляхом підтримки міжкультурного діалогу та сталого розвитку. Особливу увагу Італія приділяє Середземноморському та Африканському регіонам, де співпрацює з місцевими органами влади, неурядовими організаціями та Африканським Союзом для реалізації програм, які одночасно зменшують потік міграції до Європи та підтримують місцеву стабільність[41].

Таким чином, регіональні моделі гуманітарної дипломатії суттєво різняться залежно від конкретного набору обставин - включаючи політичну культуру, пріоритети безпеки, економічний потенціал та рівень взаємодії з глобальними структурами. Якщо Азійсько-Тихоокеанський регіон характеризується закритістю до зовнішнього впливу та регіональною самодостатністю, то Латинська Америка демонструє високу роль недержавних акторів та парадигму прав людини. Країни Глобального Півдня розвивають альтернативні, емансиповані моделі партнерства, тоді як Туреччина та Італія впроваджують гуманітарну дипломатію як складову своїх національних стратегій впливу та стабілізації.

Ці відмінності демонструють, що гуманітарна дипломатія не є уніфікованим явищем, а скоріше адаптується до місцевих викликів, політичного контексту та гео економічних амбіцій кожного регіону. У цьому її сила і складність: вона універсальна за своїми цінностями і варіативна за формами реалізації.

Висновок до розділу 3

У третьому розділі було здійснено комплексний аналіз практичного застосування гуманітарної дипломатії в сучасних міжнародних відносинах, що дозволило окреслити її ключові форми, механізми реалізації та стратегічне значення в умовах зростаючої нестабільності глобального простору. Виявилось, що гуманітарна дипломатія сьогодні виходить далеко за межі класичних дипломатичних інструментів - вона включає адвокаційні кампанії, інформаційний вплив, багатостороннє партнерство, правозахисну діяльність, культурні інтервенції, а також використання цифрових технологій та публічної комунікації. Це дозволяє говорити про формування нового типу гуманітарної дипломатії - адаптивної, мультиакторної та інноваційно-орієнтованої.

Аналіз практик різних країн та організацій показав, що ефективність гуманітарної дипломатії тісно пов'язана зі здатністю до стратегічної взаємодії між державними, недержавними та міжнародними акторами. Дії таких акторів, як Міжнародний комітет Червоного Хреста, Всесвітня продовольча програма ООН, Європейська служба зовнішньої діяльності, а також окремих держав, таких як Швейцарія, Канада, Туреччина, Норвегія, показують, що гуманітарна дипломатія може слугувати не лише засобом надання допомоги, але й інструментом підтримання миру, стабільності та репутації на міжнародній арені. Український випадок є особливо показовим, адже гуманітарна дипломатія стала механізмом виживання та міжнародної солідарності. Завдяки активній адвокації, публічній дипломатії, волонтерським ініціативам та співпраці з діаспорою Україна змогла донести до світу масштаб гуманітарної катастрофи та отримати практичну підтримку від міжнародних партнерів.

Окрему увагу в розділі приділено викликам та обмеженням практичної реалізації гуманітарної дипломатії. Політизація гуманітарної допомоги, конфлікт між інтересами безпеки держав та гуманітарними цінностями, бюрократичні бар'єри, нерівний доступ до ресурсів - все це фактори, які ускладнюють її ефективність. Багато проблем також виникають через фрагментацію відповідальності, відсутність координації між суб'єктами та протиріччя між глобальними нормами і місцевими реаліями. Наприклад, в умовах міграційної кризи в Європі чи Сирії гуманітарна дипломатія змушена діяти на межі компромісу між етикою допомоги та жорсткими вимогами безпеки, що створює глибокі моральні дилеми.

У розділі також показано, що практичне застосування гуманітарної дипломатії включає не лише «традиційні» механізми роботи з урядами та міжнародними організаціями, а й активне залучення громадянського суспільства, медіа, технологічного бізнесу, освітніх установ і навіть діячів культури. Це особливо актуально в кризових ситуаціях, коли фізична

присутність гуманітарних місій обмежена. У таких випадках інформаційні кампанії відіграють важливу роль, оскільки вони можуть формувати глобальний порядок денний, мобілізувати громадську думку та чинити політичний тиск. Прикладами є кампанії в Афганістані, Демократичній Республіці Конго або під час COVID-19, коли гуманітарна дипломатія «перетнула кордони» не географічно, а емоційно, через символи, мистецтво, сторітелінг та цифрову взаємодію.

Таким чином, ми бачимо, що гуманітарна дипломатія у XXI столітті - це жива, динамічна практика, яка діє в умовах перманентної турбулентності. Це синтез стратегічного бачення, правового мислення, комунікативної чутливості та технологічних інновацій. Її майбутнє залежить не лише від доступу до ресурсів чи політичної волі, але й від здатності забезпечити координацію, прозорість, інклюзивність та довіру - саме ці складові визначають її легітимність у сучасному світовому порядку.

РОЗДІЛ 4. ГУМАНІТАРНА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

4.1 Гуманітарна дипломатія в Україні під час війни

Гуманітарна дипломатія в Україні після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року стала одним із ключових інструментів реагування на масштабну кризу, яка торкнулася мільйонів людей. Вона включає цілеспрямовані зусилля державних структур, міжнародних організацій, громадянського суспільства та волонтерських рухів, спрямовані на пом'якшення наслідків війни для цивільного населення, а також на захист гуманітарного простору у міжнародному вимірі [6].

Згідно з даними ООН, за перші півроку війни понад 13 мільйонів людей були змушені покинути свої домівки, з них близько 8 мільйонів — за межі України [7]. Масове переміщення цивільних осіб, знищення критичної інфраструктури, порушення доступу до медичних, освітніх та соціальних послуг створили надзвичайний виклик для гуманітарного реагування. У цих умовах дипломатичні канали стали не лише інструментом запиту допомоги, але й механізмом захисту прав постраждалих.

Провідну роль у гуманітарному реагуванні відіграли європейські держави. Країни Балтії (Естонія, Латвія, Литва) оперативно мобілізували ресурси та логістику: вже у перші місяці війни вони надали понад 1 000 тонн гуманітарного вантажу та прийняли десятки тисяч біженців [7]. Європейський Союз активував Механізм цивільного захисту ЄС, а також започаткував нові гуманітарні програми, спрямовані на підтримку внутрішньо переміщених осіб (ВПО), постраждалих у зоні бойових дій та деокупованих територіях [6].

Паралельно Україна залучала гуманітарну допомогу з Північної Америки, Азії та міжнародних фондів. Організації як-от Міжнародний Комітет Червоного

Хреста, World Food Programme, UNICEF, Médecins Sans Frontières та інші розгорнули масштабні операції, включаючи мобільні шпиталі, дитячі центри підтримки, гуманітарні хаби на заході України [11,с.110].

Ключову роль у перші місяці відіграв саме громадянський сектор. Волонтерські ініціативи в Україні стали органічним продовженням дипломатичної роботи. Самоорганізація громад, фондів і приватного бізнесу дозволила створити альтернативну логістику допомоги, особливо у віддалених або обстрілюваних регіонах [11,с.111]. Одночасно уряд інтегрував волонтерські та муніципальні структури у національні платформи — «Допомога», «Відновлення» тощо.

Цифровізація процесів і прозорість розподілу гуманітарної допомоги стали потужним аргументом у міжнародному діалозі. Україна не лише просила допомоги, а й демонструвала ефективність її використання, що посилювало довіру донорів.

Незважаючи на зусилля, гуманітарна дипломатія стикнулася із серйозними бар'єрами. Найболючіші з них — недопуск міжнародних моніторингових місій до військовополонених, блокування доступу до гуманітарних коридорів на окупованих територіях, примусова депортація цивільних, у тому числі дітей [11,с.120].

Міжнародне право, представлене Женевськими конвенціями, у багатьох випадках було проігнороване російською стороною, що поставило під сумнів здатність існуючих гуманітарних інструментів ефективно реагувати на ситуації гібридної війни. Це змусило Україну формулювати нові підходи, включаючи адвокацію на рівні ООН щодо створення спеціальних міжнародних механізмів захисту цивільного населення [12].

Український кейс також змусив міжнародну спільноту переглянути традиційні парадигми гуманітарного втручання. Попри відсутність миротворчої місії на території України, світові організації почали активніше підтримувати концепції превентивної гуманітарної дипломатії та недопущення масових злочинів. Зокрема, під час сесій Генеральної асамблеї ООН та засідань Ради Європи обговорювалися нові формати співпраці, які дозволяють оперативно реагувати на подібні кризи [12].

Гуманітарна дипломатія України під час війни стала не просто формою міжнародної взаємодії, а інструментом боротьби за життя, гідність і міжнародну справедливість. Вона поєднує класичну дипломатію, цифрові технології, волонтерські ініціативи та правозахисні кампанії. Успішність українського підходу стала зразком для переосмислення ролі гуманітарної дипломатії у XXI столітті.

Незважаючи на прогрес, перед Україною і надалі стоять виклики: необхідність інституційного захисту військовополонених, гарантування безпеки гуманітарного персоналу, протидія маніпуляціям з боку агресора. Подальша ефективність залежатиме від інтеграції дипломатичних, юридичних, інформаційних і гуманітарних стратегій на всіх рівнях.

4.2 Гуманітарна дипломатія України в інших державах

Гуманітарна дипломатія України відіграє вирішальну роль у здобутті міжнародної підтримки в умовах триваючого збройного конфлікту з Росією. Вона охоплює не лише урядові зусилля, але й ініціативи неурядових організацій, волонтерів, цифрових платформ, а також потужну діяльність української діаспори. Такий багатогранний підхід забезпечив Україні надзвичайно широку міжнародну солідарність і допомогу.

Українська діаспора в Європі, Канаді та США стала одним із головних рушіїв гуманітарної дипломатії. Вона не лише активізувала фінансову допомогу,

а й стала важливим інформаційним каналом для просування українського нарративу у світі. Діаспора організовувала акції протесту, конференції, медіакампанії, координувала поставки гуманітарної та медичної допомоги, а також домогалася прийняття резолюцій підтримки в національних парламентах західних країн [29].

Окремо варто відзначити її внесок у забезпечення прав біженців: багато представників діаспори виступали перекладачами, соціальними помічниками, надавали тимчасове житло для переселенців у країнах перебування. Таке поєднання «народної» дипломатії і практичної допомоги створило унікальний прецедент у новітній історії України.

Європейський Союз оперативно зреагував на гуманітарну кризу в Україні. Польща, Німеччина, Румунія, Чехія та інші країни відкрили кордони для мільйонів українських біженців. У Польщі за перші місяці війни знайшли прихисток понад 3 мільйони українців, які отримали доступ до медицини, соціальних виплат і шкільної освіти [29][32].

Країни Балтії, маючи історичний досвід спротиву радянському режиму, з перших днів війни позиціонували себе не просто як гуманітарні донори, а як політичні союзники України. Їхня допомога включала поставки одягу, медикаментів, засобів гігієни, а також активну адвокацію в межах ЄС і НАТО [33].

Попри те, що США прийняли значно менше українських біженців порівняно з Європою, вони стали найбільшим донором гуманітарної допомоги. Уже в березні 2022 року адміністрація Байдена пообіцяла \$301 млн на гуманітарні цілі, включаючи харчову безпеку, медичну допомогу, підтримку переселенців і відновлення інфраструктури [59].

Країни-партнери поза межами Заходу — Австралія, Японія, Нова Зеландія — також долучилися до гуманітарного фронту. Вони надали Україні фінансову допомогу, генератори, автомобілі швидкої допомоги та медичні препарати. Це свідчить про глобалізацію українського питання і визнання його значення поза євроатлантичним простором.

Поряд зі здобутками, українська гуманітарна дипломатія стикається з низкою викликів. Один із найболучіших — обмеження в доступі міжнародних місій до військовополонених та цивільних, яких утримує Росія. Порухення Женевських конвенцій, відмова допускати Червоний Хрест або міжнародні організації до тимчасово окупованих територій ускладнює реалізацію базових гуманітарних принципів — нейтральності, недискримінації та гуманності [60].

Водночас зусилля України у сфері публічної та цифрової дипломатії стали відповіддю на ці виклики. Зокрема, приклад дипломатичної активності в Кувейті засвідчив використання нестандартних платформ для промоції українських інтересів. Через соціальні медіа, культурні заходи та залучення місцевих лідерів думок Україна поширює правдиву інформацію про війну, формує образ держави, яка не лише бореться, а й здатна мобілізувати міжнародну допомогу інноваційно [57].

Гуманітарна дипломатія України — це не лише про заклики до допомоги. Це системна діяльність, що включає мобілізацію діаспори, зміцнення альянсів, інформаційні кампанії, правозахисні ініціативи, а також впровадження технологічних рішень. Саме завдяки такому підходу вдалося зберегти високий рівень міжнародної підтримки навіть на другому році війни [18].

Попри масштабні виклики — від проблем із доступом до полонених до втоми Заходу — Україна продовжує формувати новий стандарт гуманітарної дипломатії, де поєднується офіційна політика, громадська активність і глобальна цифрова взаємодія.

4.3. Гуманітарна дипломатія в контексті міграційних криз

Гуманітарна дипломатія в контексті міграційних криз полягає у встановленні делікатного балансу між наданням життєво необхідної допомоги та забезпеченням прикордонного контролю, що є надзвичайно актуальним у глобальних умовах високого міграційного тиску.

Концепція гуманітарної прикордонної дипломатії підкреслює роль неурядових організацій (НУО) у забезпеченні прав мігрантів безпосередньо на кордонах. Наприклад, робота езуїтської організації *Servicio Jesuita a Migrantes* у Мелільї (Іспанія) демонструє, як повсякденна дипломатична практика сприяє захисту мігрантів та їх розширенню прав, навіть у контексті жорстких режимів контролю [58]. Такий підхід дозволяє створювати ефективні механізми допомоги, що враховують локальні особливості та потреби переселенців[30].

Цифрові комунікаційні стратегії відіграють ключову роль у гуманітарній публічній дипломатії, особливо під час управління міграційними кризами. Міжнародні організації використовують аналіз дискурсивних практик і сучасні медіа-інструменти для передачі інформації про ситуацію на кордонах, зокрема під час кризових подій, таких як громадянська війна в Сирії або середземноморська криза біженців [36]. Цей підхід сприяє формуванню свідомості не лише серед представників владних структур, а й у широких верств суспільства, що стимулює підтримку мігрантів на глобальному рівні.

Під час європейської міграційної кризи гуманітарна адвокація відіграла визначну роль у таких точках, як Кале, Лесбос і Лівія. Тут волонтерські організації та міжнародні агентства забезпечували допомогу, захист і правовий супровід для мігрантів, одночасно виступаючи з критикою недосконалості державних механізмів у цій сфері. Нові практики адвокації в Інтернеті дозволяють ефективніше висвітлювати проблеми на місцях, підвищуючи активність гуманітарних працівників [15].

У багатьох регіонах, зокрема в Європі та Австралії, існує тісний зв'язок між політикою безпеки та гуманітарною діяльністю. Дискурс «гуманітарних кордонів», який часто акцентує увагу на порятунку життів, одночасно може обмежувати суб'єктність мігрантів, роблячи їх керованими за безпековими критеріями. Такий подвійний підхід відображає напругу між гуманітарними ідеалами і державними інтересами у сфері безпеки [37].

На прикладі досвіду Канади, США та ЄС під час криз сирійських та гаїтянських міграційних потоків видно, як державна політика може не завжди узгоджуватися з гуманітарними потребами. Перетин міграційної політики та гуманітарного захисту свідчить про необхідність перегляду національного законодавства для кращої інтеграції прав людини у міграційні процеси [43].

Гуманітарна дипломатія у сфері міграційних криз встановлює тонкий баланс між гуманітарною допомогою і потребою у строгому прикордонному контролі. Ефективне вирішення цієї проблематики можливе завдяки інноваційним дипломатичним практикам, цифровим комунікаційним стратегіям і активній адвокації. Подолання викликів, пов'язаних із сек'юритизацією і обмеженнями державного контролю, сприятиме формуванню більш гуманної міграційної політики, що захищає права мігрантів і забезпечує безпеку суспільства.

4.4. Трансформація гуманітарної дипломатії в умовах нових загроз

У безпеці Гуманітарна дипломатія зазнає значних змін у відповідь на еволюцію глобальних загроз. Зі зміною характеру безпекових викликів – від традиційних збройних конфліктів до кібервійни, кампаній з дезінформації та гібридних загроз – підхід до гуманітарної дипломатії також трансформується. Сучасні дипломати повинні інтегрувати новітні технології та принципи безпеки людини для ефективного реагування на ці виклики[55].

Традиційно гуманітарна дипломатія зосереджувалася на переговорах про доступ до допомоги та захист цивільного населення у зонах конфлікту. Сьогодні вона розширюється за рахунок цифрової дипломатії та інструментів управління гібридними загрозами, що вимагає дотримання міжнародних норм і заходів кібербезпеки для захисту гуманітарних операцій [14]. Це дозволяє не лише оперативного реагувати, а й запобігати загрозам у цифровому просторі, де розгортаються інформаційні атаки.

Концепція безпеки людини стає ключовою у нових моделях гуманітарної дипломатії. Захист від економічної нестабільності, транснаціональної злочинності та інших нетрадиційних загроз доповнює традиційні завдання захисту цивільного населення. Інтеграція безпеки людини дозволяє формувати комплексні підходи, що враховують як нагальні гуманітарні потреби, так і довгострокову стабільність суспільства [11,с.117-119][57].

Нова парадигма гуманітарної дипломатії стикається з низкою викликів. Сучасні конфлікти характеризуються багатогранністю зацікавлених сторін, що вимагає стратегічного балансу між негайною гуманітарною допомогою та більш широкими геополітичними міркуваннями. Водночас, зростання національного брендингу і вплив практик публічної дипломатії веде до зміщення фокуса в бік економічних цілей, що може розмивати безпекову функцію гуманітарних зусиль [16][17].

Однак трансформація відкриває нові можливості. Сучасні цифрові інструменти і платформи дозволяють оперативного обробляти інформацію, координувати міжнародні зусилля та здійснювати превентивні заходи проти загроз. Застосування технологій штучного інтелекту, аналізу великих даних і систем кібербезпеки сприяє більш ефективному управлінню кризами у цифрову епоху [39].

Таким чином, трансформація гуманітарної дипломатії у відповідь на нові загрози безпеці вимагає стратегічного та гнучкого підходу, який поєднує цифрові технології, принципи безпеки людини та традиційні дипломатичні методи. Цей інтегрований підхід дозволяє не лише ефективно реагувати на сучасні виклики, але й забезпечувати довгострокову стабільність і захист цивільного населення в умовах глобальних змін.

Висновок до розділу 4

В умовах безпрецедентної турбулентності світового порядку, спричиненої сукупністю політичних, екологічних, соціальних та безпекових загроз, гуманітарна дипломатія все більше перетворюється з факультативного інструменту на структуроутворюючий елемент глобального управління. Її роль зросла настільки, що сьогодні вона одночасно виконує кілька стратегічних функцій: стабілізаційну, превентивну, комунікаційну, мобілізаційну та репутаційну.

Особливо показовим у цьому контексті є приклад України, де гуманітарна дипломатія стала не просто відповіддю на кризу, а потужним інструментом формування міжнародного порядку денного. З початком повномасштабної агресії Росії проти України у 2022 році відбулася безпрецедентна мобілізація глобальної гуманітарної допомоги, до якої долучилися як державні установи, так і громадянське суспільство, приватний сектор та цифрові спільноти. Було створено сотні ініціатив - від міжнародних платформ на кшталт United24 до регіональних волонтерських центрів, які взаємодіяли з іноземними партнерами. Онлайн-сервіси, мобільні додатки, телеграм-боти та системи цифрової ідентифікації відіграли значну роль у координації зусиль. Ця гнучка архітектура гуманітарної дипломатії довела свою здатність до самоорганізації, швидкого реагування та збереження високого рівня прозорості.

У більш широкому сенсі гуманітарна дипломатія стає інструментом не лише реагування на існуючі катастрофи, а й запобігання їх загостренню шляхом посилення міждержавної комунікації, розвитку багатостороннього партнерства та розбудови глобальної культури солідарності. Зокрема, приклад Європейського Союзу демонструє системний підхід до інституціоналізації гуманітарної дипломатії через створення відповідних стратегій, фондів швидкого реагування та програм партнерства з місцевими акторами. Туреччина, у свою чергу, демонструє гібридну модель гуманітарної дипломатії, яка поєднує допомогу з елементами «м'якої сили» та геополітичного впливу на Близькому Сході, Балканах та Африці.

У розділі окреслено важливість регіонального та культурного контексту у формуванні моделей гуманітарної дипломатії. Виявилось, що універсальних підходів до її реалізації не існує: кожна держава чи організація формує власну модель, виходячи зі стратегічних інтересів, політичної кон'юнктури, рівня цифрового розвитку та суспільного запиту. Це стосується і правових аспектів: хоча Женевські конвенції та Статут ООН є базовою платформою, на практиці часто переважають неформальні механізми - меморандуми про взаєморозуміння, тимчасові угоди з де-факто владою, спільні ініціативи з цифровими платформами.

Окрему увагу приділено впливу нових технологій на гуманітарну дипломатію. Використання штучного інтелекту для прогнозування криз, супутникового моніторингу для оцінки ситуації в зонах бойових дій, дронів для доставки допомоги у важкодоступні регіони, технологій блокчейн для прозорого обліку ресурсів відкриває нові горизонти для підвищення ефективності гуманітарної співпраці. Соціальні мережі, віртуальна реальність і навіть ігрові технології використовуються для формування емпатії, залучення донорів та створення цифрової гуманітарної свідомості.

Водночас у дослідженні наголошується на проблемах, які гальмують розвиток гуманітарної дипломатії. Серед них - політизація допомоги, конфлікти юрисдикцій, нецільове використання ресурсів, нерівний доступ до міжнародної підтримки та загрози інформаційній безпеці. У низці випадків гуманітарна дипломатія стає заручником політичних обставин або інструментом тиску, що ставить під сумнів її нейтралітет. Однак, незважаючи на виклики, вона продемонструвала здатність трансформуватися та адаптуватися до нових умов, зберігаючи при цьому свою головну мету - захист людської гідності та забезпечення базових прав у найскладніших умовах.

Таким чином, аналіз, проведений у Розділі 4, підтверджує, що гуманітарна дипломатія є не лише відповіддю на глобальні загрози, а й активним чинником їх переосмислення. Вона формує нові підходи до дипломатії в епоху нестабільності, забезпечує стійкість гуманітарних систем, дозволяє об'єднувати ресурси та зусилля на основі солідарності, справедливості та технологічних інновацій. У цьому її головна цінність і актуальність у 21 столітті.

ВИСНОВКИ

Гуманітарна дипломатія є ключовим інструментом у сучасних міжнародних відносинах, що поєднує традиційні дипломатичні методи з гуманітарними цінностями для вирішення глобальних криз. Її роль особливо зросла у контексті збройних конфліктів, міграційних криз та інших викликів, таких як кліматичні зміни та кіберзагрози. Дослідження показало, що гуманітарна дипломатія не лише забезпечує надання допомоги постраждалим, але й сприяє міжнародній співпраці, захисту прав людини та стабільності.

У результаті дослідження були виконані такі завдання:

1. Розкриття теоретичних засад гуманітарної дипломатії. Було визначено, що гуманітарна дипломатія відрізняється від традиційної своїм людиноцентричним підходом, спрямованим на захист вразливих груп, забезпечення доступу до допомоги та просування гуманітарних цінностей. Її основні принципи включають нейтральність, неупередженість та гуманізм.

2. Аналіз основних механізмів гуманітарної дипломатії. Дослідження показало, що до ключових інструментів належать переговори, адвокація, створення гуманітарних коридорів, використання цифрових технологій та інформаційних кампаній. Важливу роль відіграють міжнародні організації (ООН, МКЧХ), держави та неурядові організації, які координують зусилля для ефективного реагування.

3. Дослідження практики застосування гуманітарної дипломатії. На прикладах Туреччини, Швейцарії, України та інших країн було продемонстровано, як гуманітарна дипломатія допомагає врегулювати конфлікти, надавати допомогу біженцям та захищати цивільне населення. Особливий акцент було зроблено на діяльності України під час війни, де гуманітарна дипломатія стала інструментом мобілізації міжнародної підтримки.

4. Визначення ефективності гуманітарної дипломатії у вирішенні конфліктів. Дослідження підтвердило, що гуманітарна дипломатія є ефективною у забезпеченні доступу до допомоги, просуванні мирних ініціатив та захисті прав людини. Однак її успіх залежить від координації між акторами, фінансування та дотримання міжнародного права.

5. Окреслення перспектив розвитку гуманітарної дипломатії. Серед основних напрямів — інтеграція цифрових технологій, зміцнення партнерств між державами та приватним сектором, розвиток превентивних механізмів та адаптація до нових загроз, таких як кібербезпека та дезінформація.

Загальні висновки:

Гуманітарна дипломатія є динамічним та багатогранним явищем, яке постійно адаптується до нових викликів. Її значення у сучасному світі важко переоцінити, оскільки вона не лише рятує життя, але й сприяє міжнародній стабільності та розвитку. Для підвищення ефективності необхідно:

- Зміцнювати міжнародну координацію та партнерство.
- Впроваджувати інноваційні технології для швидкого реагування.
- Забезпечувати довгострокове фінансування гуманітарних програм.
- Розвивати правові механізми для захисту гуманітарних працівників та постраждалих.

Таким чином, гуманітарна дипломатія залишається важливим інструментом у глобальній системі безпеки, мирного врегулювання конфліктів та захисту прав людини. Її подальший розвиток має ґрунтуватися на принципах солідарності, інноваційності та відповідальності перед майбутніми поколіннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрієвський О. С. Гуманітарна дипломатія як інструмент зовнішньої політики. Київ: НІСД, 2021. 240 с. С. 55-67.
2. Алібалаєв М. Міжнародна федерація товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та її внесок у розвиток гуманітарної дипломатії. Міжнародні відносини. 2024. URL: <https://doi.org/10.7256/2454-0641.2024.2.70930>
3. Богатирьова О. Гуманітарна дипломатія: сучасні концепції та підходи. Вісник Російської академії наук. 2022. №92. С. 24–31. URL: <https://doi.org/10.1134/S1019331622200047>
4. Богатирьова О. Захист прав біженців у Латинській Америці. Латинська Америка. 2020. №1. С. 11–35. URL: <https://doi.org/10.24224/2227-1295-2020-11-335-361>
5. Богатирьова О. Гуманітарна дипломатія і права людини в Латинській Америці. Латинська Америка. 2022. URL: <https://doi.org/10.31857/s0044748x0018135-7>
6. Гелемей Ю. Недоліки гуманітарної дипломатії у сфері захисту військовополонених. Вісник НУ «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2023. №40. С. 385–391. URL: <https://doi.org/10.23939/law2023.40.385>
7. Кузнєцов Д., Дмитрієва В. Гуманітарна дипломатія та країни Глобального Півдня: тенденції та дискурси. Журнал світової політики ім. М. В. Ломоносова. 2024. Т. 16. №2. С. 89–124. URL: <https://doi.org/10.48015/2076-7404-2024-16-2-89-124>
8. Окладна М., Перевалова Л., Генкул Ю. Гуманітарна дипломатія. Право та інноваційне суспільство. 2021. №2(17). С. 58–67. URL: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2021-2\(17\)-6](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2021-2(17)-6)
9. Потьомкіна О. Сучасні проблеми гуманітарної дипломатії. 2020. №6. С. 174–180. URL: <https://doi.org/10.15211/SOVEUROPE62020174180>

10. Табарінцева-Романова К. Італійська модель гуманітарної дипломатії. Дипломатична служба. 2022. №6. С. 45–49. URL: <https://doi.org/10.33920/vne-01-2206-05>
11. Ціватий В. В. Публічна дипломатія України: концепції та практика. Київ: Дипломатична академія України, 2018. 208 с. С. 110-136.
12. Харрофф-Тавел М. Гуманітарна дипломатія МКЧХ. Міжнародні відносини. 2005. С. 33–39. URL: <https://www.icrc.org/uk/doc/resources/documents/article/other/humanitarian-diplomacy-article-2005.htm>
13. Akpinar P. Peacebuilding Turkey in Somalia. Turkish Studies. 2013. №14. URL: <https://doi.org/10.1080/14683849.2013.863448>
14. Alkopher T., Barak N. Humanitarian Public Diplomacy. The Hague Journal of Diplomacy. 2023. URL: <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10181>
15. Altunışık M. Humanitarian diplomacy as Turkey's national role. SE European and Black Sea Studies. 2022. T.23. URL: <https://doi.org/10.1080/14683857.2022.2131978>
16. Boulanger-Plante P. Social positioning in humanitarian diplomacy. The Humanitarian Leader. 2023. URL: <https://doi.org/10.21153/thl2023art1787>
17. Bubna M. Humanitarian Diplomacy & Failed States. 2010. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/137975/IB_WFPOperationsinSomalia_mayank.pdf
18. Crickshank M. Operationalising humanitarian diplomacy. Humanitarian Exchange. 2020. URL: <https://odihpn.org/magazine/operationalising-humanitarian-diplomacy/>
19. Constantinou, C. Humanitarian diplomacy as moral history. Peacebuilding. 2022; URL: <https://doi.org/10.1080/21647259.2022.2059963>
20. Duncombe C. Twitter and transformative diplomacy. International Affairs. 2017. T.93. URL: <https://doi.org/10.1093/IA/IIX048>

21. Duffield M. Development, Security and Unending War. Polity Press, 2007. T.272. P.231-242.
22. Fernández-Luque L., Imran M. Humanitarian health computing. Int. J. Med. Informatics. 2018. T.114. URL: <https://doi.org/10.1016/j.ijmedinf.2018.01.015>
23. Fischer S., Kohler K., Wenger A. Digital Technologies in Crisis. 2020. №264. URL: <https://doi.org/10.3929/ETHZ-B-000417092>
24. Gabrielyan O., Gabrielyan G. People's Diplomacy as ICT. Russia & World. 2021. URL: <https://doi.org/10.53658/rw2021-1-1-115-125>
25. Gkeredakis M., Lifshitz-Assaf H., Barrett M. Crisis and digital tech. Info and Organization. 2021. T.31. URL: <https://doi.org/10.1016/j.infoandorg.2021.100344>
26. Goldstein B. Implementation Of Int. Humanitarian Law. 2003. URL: <https://doi.org/10.1163/ej.9781571052674.i-1142.53>
27. Janse R. The Legitimacy of Humanitarian Interventions. Leiden J. of Int. Law. 2006. T.19. URL: <https://doi.org/10.1017/S0922156506003517>
28. Kelly L. Humanitarian Diplomacy Definitions. 2024. URL: <https://doi.org/10.19088/k4dd.2024.018>
29. Knudsen G., Bajde D. Humanitarian communication. MedieKultur. 2016. T.32. URL: <https://doi.org/10.7146/MEDIEKULTUR.V32I60.21261>
30. Konstantinou C. Humanitarian diplomacy as moral history. Peacebuilding. 2022. T.11. URL: <https://doi.org/10.1080/21647259.2022.2059963>
31. Kurpiewska-Korbut R. Polish humanitarian diplomacy. Horyzonty Polityki. 2024. URL: <https://doi.org/10.35765/hp.2645>
32. Lauri A. Humanitarian Diplomacy: A New Research Agenda. 2018. CMI Brief. 2018. Vol. 17, No. 6. P. 1–4. URL: <https://www.cmi.no/publications/6536-humanitarian-diplomacy-a-new-research-agenda>
33. Madianou M. Humanitarian campaigns in social media. Journalism Studies. 2013. T.14. URL: <https://doi.org/10.1080/1461670X.2012.718558>

34. Mubin S. Enhancing Humanitarian Efforts. *Jurnal Pena Wimaya*. 2023. URL: <https://doi.org/10.31315/jpw.v3i2.10142>
35. Okladnaya M., Perevalova L., Genkul Y. Humanitarian diplomacy. *Law and Innovative Society*. 2021. URL: [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2021-2\(17\)-6](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2021-2(17)-6)
36. Paddeu F. Humanitarian Intervention and Law of State Responsibility. *EJIL*. 2021. URL: <https://doi.org/10.1093/ejil/chab041>
37. Ratajczak M., Broś N. Humanitarian Diplomacy: Switzerland and Sweden. *Politeja*. 2023. URL: <https://doi.org/10.12797/politeja.20.2023.82.08>
38. Rublev M. Digital technologies in crisis management. *Economics and Management*. 2024. №5. C. 633–641. URL: <https://doi.org/10.35854/1998-1627-2024-5-633-641>
39. Sevin E., Ingenhoff D. Public Diplomacy on Social Media. *Int. Journal of Communication*. 2018. T.12.P. 3663–3685. URL: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/8726>
40. Slim H. Humanitarian Diplomacy: Advocacy in Conflicts. *Ethics & Int. Affairs*. 2019. T.33. URL: <https://doi.org/10.1017/S0892679418000904>
41. Slim H. Operational diplomacy and neutrality. *Humanitarian Exchange*. 2020.P.5-9.
42. Spry D. Facebook diplomacy. *Media Int. Australia*. 2018. T.168. URL: <https://doi.org/10.1177/1329878X18783029>
43. Turunen S. Humanitarian Diplomatic Practices. *Hague Journal of Diplomacy*. 2020. URL: <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10008>
44. Vljajnić J. Legal basis for unilateral humanitarian intervention. 2016. №50. URL: <https://doi.org/10.5937/ZRPFNS50-10952>
45. Wairisal P., Risambessy A. Digital tech in supply chain. *Uncertain Supply Chain Mgmt*. 2024. URL: <https://doi.org/10.5267/j.uscm.2024.3.014>

46. Wamba S. et al. Emerging technologies in emergency situations. *Int. J. of Operations & Prod. Mgmt.* 2021. URL: <https://doi.org/10.1108/ijopm-09-2021-904>
47. Weiss T.G. *Humanitarian Intervention: Ideas in Action*. Polity Press, 2016. T.272. P. 161–180.
48. Yoo E., Rabinovich E., Gu B. Social media for humanitarian ops. *Production and Ops Management.* 2020. T.29. URL: <https://doi.org/10.1111/poms.13245>
49. Churruca-Muguruza C. Migrants' accompaniment: border diplomacy. *Hague Journal of Diplomacy.* 2022. URL: <https://doi.org/10.1163/1871191x-bja10088>
50. Jones B., Mattiacci E. Social Media as Tool of Rebel Diplomacy. *British Journal of Political Science.* 2017. T.49. URL: <https://doi.org/10.1017/S0007123416000612>
51. González C., Rosenblatt A. Social media in the humanitarian space. 2012. URL: <https://doi.org/10.1016/B978-1-84334-693-7.50006-4>
52. Dimitrova D., Heidenreich T., Georgiev T. Humanitarian NGO communication on Twitter. *New Media & Society.* 2022. T.26. URL: <https://doi.org/10.1177/14614448221088970>
53. WFP. Strategic Plan 2022–2025. World Food Programme. URL: <https://www.wfp.org/publications/wfp-strategic-plan-2022-2025>
54. ICC. Jurisdiction Overview. International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/about/jurisdiction>
55. UN General Assembly Resolution 46/182. United Nations. 1991. URL: <https://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r182.htm>
56. Geneva Conventions of 1949. ICRC. URL: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-0173.pdf>
57. Amnesty International. *Ukraine Conflict and International Humanitarian Law.* 2022. URL:

<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2022/03/ukraine-conflict-international-humanitarian-law/>

58. UNOCHA. Syria Reports. United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. URL: <https://www.unocha.org/syria>

59. EMN. Asylum and Migration Glossary. European Migration Network. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/glossary/refugee_en

60. European Union. Regulation (EU) 2021/1883. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2021/1883/oj>

61. Eurostat. Temporary protection statistics. 2024. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240208-1>